

Lietuvos apskričių viešųjų bibliotekų asociacija

Analitinė-tiriamoji darbo grupė

BIBLIOTEKŲ VEIKLOS LAUKO DIAGNOSTIKA:

DUOMENŲ IR TYRIMŲ APŽVALGA

2024

ĮVADAS.....	3
I. ŽMOGIŠKIEJI IR FINANSINIAI IŠTEKLIAI.....	5
1.1 Statistiniai duomenys	5
1.2. Tiriamoji veikla	8
1.3 Rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, užsienio bibliotekų asociacijų praktiką....	10
1.4 Išvados ir rekomendacijos	12
II. REGIONO BIBLIOTEKŲ APTARNAVIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS	13
2.1 Statistiniai duomenys	13
2.2 Tiriamoji veikla	16
2.3 Rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką	17
2.4 Išvados ir rekomendacijos	18
III. PASLAUGOS IR PRIEINAMUMAS.....	19
3.1 Statistiniai duomenys	19
3.2 Tiriamoji veikla	21
3.3 Rekomendacijos pagal užsienio bibliotekų asociacijų praktiką.....	22
3.4 Išvados ir rekomendacijos	22
IV. MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ IR KULTŪRINĖS EDUKACIJOS VISUOMENEI	23
4.1 Statistiniai duomenys	23
4.2 Tiriamoji veikla	26
4.3 Rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką	26
4.4 Išvados ir rekomendacijos	27
V. DOKUMENTŲ FONDAS	28
5.1 Statistiniai duomenys	28
5.2 Tiriamoji veikla	32
5.3 Statistinių rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką	33
5.4 Išvados ir rekomendacijos	38
VI. TARPTAUTIŠKUMAS IR TARPSEKTORINIS BENDRADARBIAVIMAS.....	39
6.1. Statistiniai duomenys	40
6.2. Tiriamoji veikla	42
6.3. Statistinių rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką	43
6.4. Išvados ir rekomendacijos	44
IŠVADOS.....	45
REKOMENDACIJOS	48

ŠALTINIAI	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52

IVADAS

Lietuvos apskričių viešųjų bibliotekų asociacija (toliau – AVBA) – tai savanoriškas bibliotekų susivienijimas, jungiantis penkias (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) apskričių viešąsias bibliotekas (toliau – AVB) ir Lietuvos audiosensorinę biblioteką (toliau – LAB) bendriems tikslams – spręsti AVBA bibliotekoms aktualias veiklos problemas ir skatinti Lietuvos bibliotekų, visuomenės bei visuomeninių, valdžios ir valdymo institucijų sąveiką, siekiant visuomenės pažangos. Taip pat šios bibliotekos – regionų viešųjų bibliotekų metodikos ir informacijos centrai.

Vykdydama savo strateginius tikslus 2024–2026 m. laikotarpiu, AVBA apskričių viešųjų bibliotekų veiklos diagnostiką apibrėžė kaip vieną pirmųjų etapų, padėsiančių įgyvendinti tolimesnes AVBA veiklas. Šiuo tikslu 2024 m. suburta AVB tiriamoji analitinė grupė ir vienas pagrindinių šios darbo grupės išsikeltų uždavinių buvo išanalizuoti AVB, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – LNB), savivaldybių viešųjų bibliotekų (toliau – SVB) ir mokyklų bibliotekų (toliau – MB) tiriamąją veiklą, statistinių rodiklių fiksavimą ir prieinamumą.

AVB diagnostika – procesas, leidžiantis įvertinti bibliotekų veiklos efektyvumą, atskleisti stipriąsias bei silpnąsias puses ir, remiantis gautais duomenimis, stiprinti bibliotekų veiklą. Reikėtų pažymėti, kad siekiant užtikrinti efektyvią AVBA veiklą bei skatinti nuolatinę asociacijos ir bibliotekų tobulėjimą, būtini kokybiški ir patikimi duomenys. Tinkamai susisteminti duomenys gali tapti asociacijos veiklos pagrindu, kuris įgalintų stiprinti bendradarbiavimą, skatinti visuomenės įsitraukimą į bibliotekų veiklą, užtikrinti rezultatyvų, tikslingą ir kokybišką atstovavimą kultūros lauke.

Įgyvendinant bibliotekų lauko diagnostikos etapą, analizuoti pagrindiniai bibliotekų veiklos ir reguliavimo dokumentai bei metodinės priemonės, skirtos vienodam bibliotekų veiklos rodiklių fiksavimui (LR teisės aktai, Lietuvos standartai, IFLA standartai ir gairės ir kt.), rengiamos ir laisvai prieinamos bibliotekų veiklos ataskaitos (LIBIS statistikos modulyje pateikiamos ataskaitos „1 Biblioteka metinė“¹, Kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų metiniai veiklos planai ir ataskaitos, savivaldybių bibliotekų veiklos planai ir ataskaitos), bibliotekos dienoraštis, bibliotekų tiriamoji veikla (laisvai prieinamos bibliotekų rengiamų tyrimų ataskaitos, bendra AVB, SVB ir MB tiriamoji veikla, periodiškai atliekama tiriamoji veikla, individualiai bibliotekų vykdomi tyrimai), užsienio bibliotekų asociacijų tiriamoji veikla ir jos viešinimas (IFLA, ALA, CILIP ir kt.).

Išanalizavus bendrus, visose AVB, LAB, LNB, SVB ir MB fiksuojamus, rodiklius, išsamesnei duomenų analizei pasirinktos šešios veiklos sritys:

---

¹ Toliau šioje apžvalgoje bus vartojamas pavadinimas „Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaita“.

- I. Žmogiškieji ir finansiniai ištekliai
- II. Regiono bibliotekų aptarnavimas ir bendradarbiavimas
- III. Paslaugos ir prieinamumas
- IV. Mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklos
- V. Dokumentų fondas
- VI. Tarpautiškas ir tarpsektorinis bendradarbiavimas

Remiantis atlikta bibliotekų fiksuojamų neišvestinių ir išvestinių rodiklių suvestine, bibliotekų tiriamosios veiklos analize ir užsienio šalių bibliotekų organizacijų veikla, parengta išsami kiekvienos iš šešių bibliotekinės veiklos sričių analizė, taip pat pateikiami pasiūlymai ir rekomendacijos tolimesniam (2025–2026 m.) tiriamosios veiklos etapui.

AVBA analitinę-tiriamąją darbo grupę 2024 m. sudarė: Lietuvos audiosensorinės bibliotekos Komunikacijos ir informacijos skyriaus vyriausiasis informacijos specialistas-tyrėjas Ignas Vyšniauskas, Kauno apskrities viešosios bibliotekos Strateginės plėtros ir inovacijų centro vyr. metodininkė tyrimams Kamilė Kučinskienė, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešosios bibliotekos Regiono bibliotekų ir kultūros vadybos skyriaus vyr. metodininkė Živilė Jonaitienė, Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Regiono bibliotekų strateginės plėtros skyriaus vadovė Irmina Girnienė, Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos skyriaus edukacijų koordinatorė Rasa Railaitė, Šiaulių apskrities P. Višinskio viešosios bibliotekos Bibliotekų plėtros skyriaus vyr. metodininkė Simona Juzėnienė, Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus viešosios bibliotekos (koordinavusios diagnostiką) Regiono bibliotekų metodikos ir vadybos skyriaus vyr. metodininkė-analitikė Aušra Gudavičiūtė, skyriaus vadovė Žydrūnė Tichanavičienė ir Informacinių išteklių skyriaus vadovė Asta Kazakevičiūtė-Bankauskienė.

I. ŽMOGIŠKIEJI IR FINANSINIAI IŠTEKLIAI

1.1 Statistiniai duomenys

Žmogiškieji ištekliai

Analizuojant turimus žmogiškųjų išteklių srities duomenis, jie suskirstyti į 2 grupes: 1) Personalo valdymas; 2) Kvalifikacijos tobulinimas.

Kai kurie Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje ir LRKM ataskaitoje pateikiami duomenys dubliuojasi. Žmogiškųjų išteklių srities rodikliai persidengia nežymiai, pateikiant informaciją apie etatų skaičių/patvirtintą pareigybių skaičių ar kvalifikaciją pakėlusiu darbuotojų skaičių.

Analizuotas 41 rodiklis Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje – 29 rodikliai, bendri visoms bibliotekoms, ir LRKM ataskaitoje – 12 rodiklių, priskirtų AVB, LAB, LNB.

Pastebima, kad didžioji dalis renkamu/pateikiamų statistinių duomenų apie žmogiškuosius išteklius yra susiję su personalo valdymu, kuris apima tokias sritis kaip: patvirtintų etatų skaičius, pareigybių išskirstymas pagal lygius (būdinga tik LRKM ataskaitai), kvalifikacijos kėlimas, kompiuterizuotų darbo vietų skaičius darbuotojams.

Kita dalis, susijusi su kvalifikacijos kėlimu, apsiriboja tik keletu statistinių rodiklių, kurių esmė – gauti informaciją, ar darbuotojo (unikalaus) kvalifikacijos kėlimą ataskaitiniais metais.

Paminėtina, kad Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje už 2024 m. nebebus pateikiami statistiniai rodikliai, susiję su darbuotojų darbo laiku (dirbantys visą ir ne visą dieną), darbuotojų išsimokslinimu (aukštasis, aukštesnysis ir kitas), profesionalių bibliotekininkų išskirstymu į įgijusius tos srities išsimokslinimą ir įgijusius patirtį darbo vietoje, profesionalių bibliotekininkų įgytu išsilavinimu informacijos mokslų srityje.

Viešų duomenų, susijusių su darbuotojų atstovavimo veiklomis ir bibliotekininkų prestižo didinimu (pranešimai, publikacijos, priklausymas įvairioms darbo grupėms bibliotekiniiais klausimais Lietuvoje ar tarptautinėms bibliotekinėms organizacijoms ir pan.), randama mažai. Taip pat paminėtina, kad nerenkami ar neviešinami duomenys, susiję su bibliotekos darbuotojų pasitenkinimu darbo sąlygomis ir aplinka (atnaujintos darbo vietos ir įranga, įkurtos naujos erdvės

darbuotojams, priemonės organizacinės kultūros stiprinimui, darbuotojų įsitraukimui ir motyvacijai ir pan.).

Paminėtina, kad AVB, LAB, savivaldybių bibliotekos savo vidiniuose duomenų rinkimo šaltiniuose renka detalesnę informaciją, susijusią su personalu ir jo kvalifikacija. Dalis šios informacijos pateikiama ir ataskaitose steigėjui. Labai maža dalis bibliotekų renka/fiksuoja duomenis, susijusius su darbuotojų pasitenkinimu darbo ar aplinkos sąlygomis. Deja, prieigos prie vidinių duomenų šaltinių, kai duomenis renka ne visos ar tik pavienės bibliotekos, nėra.

Taip pat pastebėtina, kad žmogiškųjų išteklių srities rodikliai tiek AVB viduje, tiek susiję su aptarnaujamos teritorijos bibliotekomis (ypač MB), nėra unifikuoti, nėra vienodos sistemos/vienodų rodiklių rinkinio. Todėl galimybės naudoti šiuos duomenis ir bendrai analizuoti žmogiškųjų išteklių situaciją Lietuvos mastu galimybių nėra.

Finansiniai ištekliai

Analizuojant turimus finansinių išteklių srities duomenis, jie suskirstyti į 5 grupes: 1) Gautos ir pritrauktos lėšos; 2) Išlaidos; 3) Nekilnojamojo turto valdymas; 4) Kilnojamo turto valdymas; 5) Investicinių projektų valdymas; 5) Viešieji pirkimai ir jų valdymas.

Analizuoti 57 rodikliai, fiksuojami Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje (22 rodikliai bendri visoms bibliotekoms) ir LRKM ataskaitoje (35 rodiklių, priskirtų AVA, LAB, LNB).

Kai kurie Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje ir LRKM ataskaitoje pateikiami duomenys dubliuojasi. Didesnis duomenų dubliavimasis susijęs su bibliotekos gautomis ir pritrauktomis lėšomis, išlaidomis ir nekilnojamojo turto išlaikymu:

- fizinių ir juridinių asmenų paramos lėšos – dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliais: „Gauta parama pinigais (eurai)“ ir „Gauta parama paslaugomis ir turtu (eurai)“;
- Uždirbtos lėšos (pajamų įmokos) – dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliu „Įstaigos uždirbtos lėšos (pajamų įmokos) už suteiktas paslaugas (eurai)“;
- Projektinio finansavimo lėšos – dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliu „Gautos projektinio finansavimo lėšos veiklai (eurai)“;
- Kitos pajamos (dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliu „Gautas kitas finansavimas veiklai“; „Kitos įstaigos uždirbtos pajamos (eurai)“;

- Darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui – dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliu „Metinės įstaigos išlaidos darbo užmokesčiui (eurai)“;
- Bibliotekos nekilnojamam turtui išlaikyti – dubliuojasi su LRKM ataskaitos rodikliu „Metinės įstaigos valdomų ar naudojamų pastatų ir/ar išlaikymo išlaidos“.

Paminėtina, kad naujoje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje (nuo 2024 m.) statistiniai rodikliai, susiję su finansų dalimi, nekito.

Pastebima, kad didžioji dalis renkamų/pateikiamų statistinių duomenų apie finansinius išteklius yra susiję su bibliotekų gautomis lėšomis ir išlaidomis ir apima tokias sritis kaip: biudžeto lėšos (steigėjo, valstybės, savivaldybės), fizinių ir juridinių asmenų paramos, uždirbtos, projektinio finansavimo ir kitos lėšos; bibliotekos metinės išlaidos darbo užmokesčiui ir socialiniam, dokumentams įsigyti, nekilnojamam turtui išlaikyti, automatizacijai, kompiuterinei programinei įrangai, jos palaikymui ir kitos išlaidos.

LRKM ataskaitai dar renkama statistinė informacija, susijusi su: detalesniu projektinių lėšų išskirstymu nurodant šaltinius (pvz.: pažangos, Kultūros ministerijos, Lietuvos kultūros tarybos, savivaldybių, kitų institucijų ir organizacijų), darbuotojų, kvalifikacijos išlaidomis, nekilnojamo ir kilnojamo turto išlaikymas.

Kita dalis finansinių išteklių srities statistinių duomenų yra susiję su nekilnojamo ir kilnojamo turto valdymu ir apima, pvz., duomenis apie valdomų pastatų/patalpų plotus. LRKM ataskaitai dar renkama statistinė informacija, susijusi su detalesniu disponuojamų patalpų išskirstymu nurodant šaltinius (pvz.: nuomojamos, panaudos pagrindais gautos, išsinuomos patalpos). Bendrai statistikai bibliotekos neteikia informacijos apie valdomą kilnojamą turtą, kuriam dažniausiai priskiriamas bibliotekų tarnybinis transportas ir jo išlaikymas. LRKM ataskaitai dar renkama statistinė informacija, susijusi su disponuojamu tarnybiniu transportu nurodant šaltinius (pvz.: nuomojamos, panaudos pagrindais gautos, išsinuomos transporto priemonės).

Tik LRKM ataskaitai ministerijai pavaldžios bibliotekos teikia informaciją apie įgyvendinamų investicinių projektų valdymą (jei vykdoma tokia veikla) ir viešuosius pirkimus. Investicinio projekto statistinė informacija apima bendrą projekto vertę, lėšų įsisavinimą ir projekto įgyvendinimo pažangą. Viešieji pirkimai ir jų valdymo statistinė informacija apima bendrą vykdomų viešųjų pirkimų įvertinimą, žaliųjų pirkimų dalį, bendrą vykdytų pirkimų ir vykdytų žaliųjų pirkimų vertę.

AVB, LAB, LNB ir SVB vidiniuose duomenų rinkimo šaltiniuose detalesnės informacijos, susijusios su finansų panaudojimu, nefiksuota. Bibliotekų interneto svetainėse viešai skelbiama

privaloma informacija: biudžeto vykdymo ir finansinių ataskaitų rinkiniai, darbo užmokesčio informacija.

Analizuojant šiuos duomenis, aptikta vos keletas fiksuojamų išvestinių rodiklių, kurie rodytų naudojamų išlaidų efektyvumą (pvz., LRKM ataskaita: „Įstaigos valdomų ar naudojamų pastatų ir / ar patalpų 1 kv. m išlaikymo kaina (eurai)“; „Įstaigos naudojamos vienos tarnybinės transporto priemonės išlaikymo kaina (eurai)“; „Tarnybinių transporto priemonių išlaikymo išlaidos, tenkančios vienam nuvažiuotam kilometrui (eurai)“. Tačiau detalesnių duomenų analizės, kuri būtų susijusi su aptarnavimo kaštų ar ekonominio efektyvumo skaičiavimais, ekonominiu ir socialiniu bibliotekų vertės nustatymu, nėra atlikta.

1.2. Tiriamoji veikla

Vertinant pastarųjų penkerių metų žmogiškųjų išteklių srities tyrimus, galima išskirti kelias tyrimų autorystės rūšis:

- **Išorinių organizacijų atliekami tyrimai.** Šiuo atveju dominuoja aukštųjų mokyklų vadybos, edukologijos studijų krypties studentų tyrimai atliekami rengiant baigiamuosius bakalauro ar magistro darbus. Žmogiškųjų išteklių srityje vertinami bibliotekos darbuotojų motyvavimo, kompetencijų tobulinimo ypatumai. Šiems tyrimams atlikti įprastai pasitelkiamas anketinės apklausos metodas, kuriuo dažniausiai vertinama situacija konkrečioje SVB ar tam tikrame regione esančiose VB. Su bibliotekų žmogiškųjų išteklių sritimi susijusius tyrimus taip pat atlieka ir aukštųjų mokyklų tyrėjai. Tyrėjus domina tokie klausimai kaip darbuotojų įtraukimas į strateginių pokyčių valdymą, jų motyvacija dalyvauti šiuose pokyčiuose, emocinio intelekto lygis, darbuotojų kompetencijų vystymas, kvalifikacijos tobulinimo silpnosios pusės, tobulinimo sistemos, darbuotojų apdovanojimo tradicijos ir pan. Pastebima, jog bibliotekos darbuotojų kompetencijų aspektas integruojamas tyrimuose, kurie yra orientuoti į bibliotekos paslaugų tyrimus.
- **LNB atliekami tyrimai.** Atliekant kiekybinius tyrimus, vertinami bibliotekų statistiniai rodikliai, įskaitant ir darbuotojų sritį (vertinamas darbuotojų skaičiaus sumažėjimas, vienam bibliotekininkui tenkančio aptarnaujamų lankytojų skaičiaus pokytis ir pan.), taip pat vertinama bibliotekininko kompetencijų klasifikacija, bibliotekininko profesijos pokyčiai.
- **AVB atliekami tyrimai.** Vertinami tiek pačių AVB, tiek jų regionui priklausančių SVB bibliotekų ar rečiau MB veiklos ypatumai. Dažniausiai tiriamas vienas lygmuo, nors pasitaiko

atvejų, kai ta pati tematika tiriama visas 3 lygmenimis: AVB, SVB ir MB (pavyzdžiui, Klaipėdos ir Tauragės apskričių savivaldybių viešųjų ir mokyklų bibliotekų ir Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešosios bibliotekos specialistų kvalifikacijos tobulinimo poreikių analizės atveju pateikiamos tyrimo ataskaitos 3 lygmenimis). AVB atliekamuose tyrimuose vertinami darbuotojų kompetencijų aspektai, turimi tematiniai įgūdžiai, žinios (pavyzdžiui, medijų ir informacinio raštingumo), kvalifikacijos tobulinimo poreikiai, darbo sąlygos, bibliotekos rūpinimasis darbuotojų gerove ir pan.

Verta atkreipti dėmesį, jog dalis tyrimų, susijusių su žmogiškųjų išteklių sritimi, integruoja klausimus, kurie yra susiję su bibliotekos teikiamomis paslaugomis. Klausimai apie teikiamas paslaugas pagrindžia darbuotojų įgūdžių tobulinimo poreikius bei kartu tampa informacijos šaltiniu apie tai, kokių paslaugų trūksta bibliotekininkų vertinimu. Pavyzdžiui, „Kokių sričių suaugusiųjų neformaliojo švietimo paslaugų stinga Jūsų vietovėje?“² Taigi, atliekant AVB tyrimus bibliotekininkai taip pat tampa respondentais, atstovaujančiais bendruomenės poreikių išsakymą. Taip pat pastebima, jog tyrimuose, kurių objektas – bibliotekininkų tam tikros srities įgūdžių vertinimas, apklausiami patys bibliotekininkai, tačiau šiuo atveju galimas atsakymų subjektyvumas. Todėl galima tolimesnių tyrimų kryptis – tam tikrų žinių lygio įvertinimas, pasitelkiant išorines organizacijas, pavyzdžiui, vertinant tokias sritis kaip užsienio kalbų mokėjimas ar medijų ir informacinio raštingumo žinios. Verta atkreipti dėmesį, jog dalis AVB tyrimų yra vidiniai ir jų rezultatai nėra viešai prieinami.

Kaip dar vieną AVB tyrimų grupę taip pat galima išskirti *su projektine veikla susijusius tyrimus*, kurių metu vertinamas projekto metu sukurtas poveikis, pavyzdžiui, projekto „Kauno regiono viešųjų bibliotekų darbuotojų sveikatos stiprinimas“ poveikio vertinimas. Šiuo atveju pasitelkiant anketines apklausas vertinama situacija prieš ir po projekto veiklų įgyvendinimo. *SVB atliekami tyrimai*. Peržiūrint SVB tinklalapius, pastebima, jog tik dalis SVB į tinklalapius integruoja atliekamų tyrimų sritį. Dažniausiai orientuojamasi į paslaugų vertinimą. Taip pat galima daryti prielaidą, jog SVB atlieka žmogiškųjų išteklių tyrimus, tačiau jų rezultatai nėra viešai skelbiami.

Tyrimų, susijusių su finansiniais ištekliais, jų panaudojimu ir poveikiu, Lietuvoje aptinkama minimaliai.

---

² Gudavičiūtė A. (2022). Vilniaus regiono viešųjų bibliotekų darbuotojų užsienio kalbų įgūdžiai ir tobulinimosi suaugusiųjų neformaliojo švietimo srityje poreikis. Apklauso analizė. <https://amb.lt/regionas/data/public/uploads/2022/12/vilniaus-regiono-vb-darbuotoju-apklauso-ataskaita-2022.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-12]

1.3 Rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

Žmogiškieji ištekliai

Analizuojant atliktų tyrimų, užsienio bibliotekų ar bibliotekų asociacijų patirtį, susijusią su žmogiškųjų išteklių sritimi, verta atkreipti dėmesį į LiBiTOP tyrimo³ duomenis, kurio metu vertinti tokie rodikliai kaip: 1) darbuotojų kaita; 2) apmokytų bibliotekos darbuotojų dalis.

Tyrimo ataskaitoje akcentuota, jog „*Darbuotojų kaitos rodiklis parodo, kiek vidutiniškai metų vienas personalo narys darbuojasi bibliotekoje, t. y. jo vidutinį stažą. Kuo ilgesnis darbuotojo stažas, tuo labiau reikia investuoti į jo profesinį tobulinimą ir žinių atnaujinimą, tuo sunkiau išlaikyti aukšto lygio kvalifikacijos kolektyvą.*“

Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į visuomenės senėjimo kontekstą bei vidutinio bibliotekų darbuotojų amžiaus kaitos tendencijas ir šių pokyčių lemiamus iššūkius.

Amerikos viešųjų bibliotekos asociacija (*Public Library Association*, toliau – PLA) atlieka viešųjų bibliotekų darbuotojų apklausas, kurių metu siekiama geriau suprasti bibliotekos darbuotojų vaidmenį, samdymo bei išlaikymo praktikas, darbuotojų įvairovės, įtraukimo aspektus⁴.

Apklausų metu užduodami tokie su darbuotojais susiję klausimai kaip „Ar per pastaruosius 12 mėnesių jūsų biblioteka neteko darbuotojų?“, „Jei jūsų biblioteka neteko darbuotojų, kodėl?“, pateikiant tokius atsakymų variantus kaip „darbuotojams skirtas biudžeto mažinimas“, „sutrumpėjęs bibliotekos darbo laikas“, „darbuotojų išėjimas ir nepakeitimas“ ar kitas priežastis. Tyrimo metu taip pat siekiama išsiaiškinti, į kokias naujas darbo pozicijas buvo pasamdyta darbuotojų per praėjusius 12 mėn., kokias naujas pareigybes biblioteka norėtų turėti, jeigu būtų galimas finansavimas, vertinamas skirtingų grupių įdarbinimo, išlaikymo aspektas atsižvelgiant į lytį, rasę ir pan.

---

³ Manžuch Z., Tautkevičienė G. (2014). Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų strategijų, kokybinių ir kiekybinių veiklos rodiklių tyrimas (LiBiTOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija).

⁴ Public Library Association (2022). „Public Library Staff and Diversity Report Results from the 2021 PLA Annual Survey“. https://www.ala.org/sites/default/files/pla/content/data/PLA_Staff_Survey_Report_2022.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Dar vienas Lietuvoje mažai paliečiamas aspektas yra savanorystė. Oregono viešosios bibliotekos 2024 m. statistikos ataskaitoje⁵ kaip viena iš ataskaitos sudedamųjų dalių yra informacija apie bibliotekos savanorius bei savanorystei skirtas valandas. Šiuo atveju rodiklis gali būti svarbus vertinant tiek papildomą krūvį savanorį kuruojančiam asmeniui, tiek papildomą pagalbą atliekant bibliotekininko funkcijas.

Finansiniai ištekliai

Su finansinių išteklių sritimi susiję LiBiTOP tyrime naudoti rodikliai: apsilankymo bibliotekoje kaštai; bibliotekos lėšų dalis, gauta per specialią paramą ar pajamas. LiBiTOP tyrimo metu padaryta išvada, kad „*Daug tiriamų bibliotekų susiduria ir su racionalaus išteklių valdymo bei darbo našumo problemomis. Tos problemos kiekvienoje bibliotekoje dažniausiai turi skirtingas priežastis. Vienas iš bendrų bruožų – mažėjant paslaugų aktualumui, jų išlaidos yra pakankamai aukštos*“. LiBiTOP tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad „nemažai tiriamų bibliotekų susiduria su rimtomis infrastruktūros problemomis“. Atsižvelgiant į tai, tolimesniuose tyrimuose tikslinga detaliau įvertinti šios srities pokyčius.

JAV muziejų ir bibliotekų paslaugų institutas skelbia viešųjų bibliotekų apklausų informaciją, apimančią 9 000 viešųjų bibliotekų, įsikūrusių Jungtinėse Amerikos Valstijose⁶. Vis dėlto verta pažymėti, jog išlaidų duomenys, tokie kaip atlyginimai, išmokos, bendrojo personalo išlaidos nėra skelbiami, jei darbuotojų skaičius lygus 2 arba mažesnis. Instituto pateikiamoje viešųjų bibliotekų apklausos ataskaitoje vertinami pajamų ir išlaidų duomenys, integruojant skirtingus pajamų ir išlaidų šaltinius, tačiau taip pat pateikiami išvestiniai rodikliai, tokie kaip „Bendros viešųjų bibliotekų veiklos pajamos vienam gyventojui pagal pajamų šaltinį“; analogiškas rodiklis pateikiamas ir vertinant išlaidas. Taip pat naudojami tokie rodikliai kaip „Viešųjų bibliotekų pasiskirstymo procentas pagal bendras veiklos išlaidas vienam gyventojui“, nurodant išlaidų intervalą. Atliekant šį tyrimą integruojamos procentinės išraiškos, pavyzdžiui, darbo personalo išlaidų dalis. Šių išvestinių rodiklių naudojimas leidžia lengviau palyginti skirtingas viešąsias bibliotekas. Palyginimui

---

⁵ Oregon Public Library Statistical Report (2024) <https://libguides.osl.state.or.us/publiclibrarystats> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

⁶Institute of Museum and Library services. Public Libraries Survey. <https://www.ims.gov/researchevaluation/data-collection/public-libraries-survey> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

naudojamas ne tik informacijos pateikimas pagal valstijas, tačiau pateikiama ir galimybė šiuos rodiklius lyginti pagal populiacijos dydį⁷.

Šioje srityje svarbus bibliotekų ekonominės vertės vertinimas pagal ISO standartą (ISO-16439). Anot Janavičienės ir Žiemelio, įprastai bibliotekų ekonominės vertės tyrimuose taikomos: 1) sąnaudų naudos analizės (angl. *cost-benefit analysis*) arba investicijų gražos (angl. *return on investment, ROI*) bei 2) vertės įkainojimo (angl. *contingent valuation*) metodikos⁸.

Vienuose tyrimuose bandyta įvertinti bibliotekų ekonominę vertę, sukuriant vertės indeksą⁹. Kituose viešųjų bibliotekų vertė vertinama pinigine išraiška¹⁰.

1.4 Išvados ir rekomendacijos

Nors žmogiškųjų ir finansinių išteklių sritys nėra tiesiogiai susiję su teikiamomis paslaugomis aptarnaujamai bendruomenei, tačiau šiose srityse kylančios problemos (pvz., personalo pokyčiai, kompetencijos ir motyvacijos stoka, finansavimo stoka ar neefektyvus lėšų panaudojimas ir kt.) tiek trumpalaikėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje daro didelę įtaką paslaugų plėtrai, teikiamų paslaugų kokybei, infrastruktūros tobulinimui ir atnaujinimui ir pan.

Žmogiškieji ištekliai

Vertinant atnaujintą Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitą (duomenis pateikia visos bibliotekos), galima pastebėti, kad fiksuojamų duomenų, susijusių su žmogiškaisiais ištekliais, mažėjo. Tokiam sprendimui įtakos galėjo turėti ir asmens duomenų apsaugos reikalavimai.

Taip pat pastebėtina, kad renkami žmogiškųjų išteklių duomenys tiek AVB viduje, tiek susiję su aptarnaujamos teritorijos bibliotekomis (ypač MB), nėra unifikuoti, stokojama vienodos

---

⁷ Institute of Museum and Library services. PLS Benchmarking Tables <https://www.ims.gov/pls-benchmarking-tables> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

⁸ Janavičienė, D., Žiemelis, D. (2021). Bibliotekos veikla darnaus vystymosi kontekste: 2012–2021 m. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos veiklos metinių ataskaitų kokybinė analizė. Aktualu rytoj. Relevant tomorrow. 2021, 1 (20), ISSN 2669-2899

⁹ Noh, Y. (2020). A study of the evaluation of a library's economic value based on the users' and librarians' perceptions, *The Electronic Library*, Vol. 38 No. 3, pp. 561-596. <https://doi.org/10.1108/EL-01-2020-0008>

¹⁰ <https://www.fremtidensbiblioteker.dk/upl/website/pdf-engelsk/SamlefinalopslagUK1.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

sistemas/vienodų rodiklių rinkinio. Todėl galimybės naudoti duomenis ir bendrai analizuoti žmogiškųjų išteklių situaciją bibliotekose galimybių nėra. Siekiant vertinti esamą žmogiškųjų išteklių situaciją, numatyti ateities motyvavimo, kvalifikacijos poreikius ir būsimus personalo pokyčius, menkstant profesionalių bibliotekininkų skaičiui, vertėtų pagalvoti apie bendrus šios srities duomenų rinkinius, kurie padėtų nuosekliai stebėti ir atitinkamai reaguoti.

Apžvelgus atliktus tyrimus (išorinių organizacijų, LNB, AVB), galima teigti, kad dauguma jų susiję su bibliotekininkų kvalifikacijos tobulinimo poreikiais ir su motyvacija. Trūksta duomenų, susijusių su darbuotojų atstovavimo veiklomis, bibliotekininkų prestižo didinimu, darbuotojų pasitenkinimu darbo sąlygomis ir aplinka. Gaunami duomenys galėtų prisidėti prie bibliotekininko profesijos prestižo didinimo ir galbūt padėtų prisidėti prie lengvesnio naujų kompetentingų ir perspektyvių darbuotojų pritraukimo ar išlaikymo darbo vietoje.

Finansiniai ištekliai

Paminėtina, kad Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje už 2024 m. patiekiami statistiniai rodikliai susiję su finansų dalimi, nekito. Didžioji dalis renkamu/pateikiamų statistinių duomenų apie finansinius išteklius yra susiję su bibliotekų gautomis lėšomis ir išlaidomis.

AVB, LAB, LNB ir savivaldybių bibliotekų vidiniuose duomenų rinkimo šaltiniuose detalesnės informacijos, susijusios su finansų panaudojimu, nefiksuota. Bibliotekų interneto svetainėse viešai skelbiama privaloma informacija: biudžeto vykdymo ir finansinių ataskaitų rinkiniai, darbo užmokesčio informacija. Analizuojant šiuos duomenis, aptinkama vos keletas fiksuojamų išvestinių rodiklių.

Svarbu stiprinti ABV bendradarbiavimą su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis tyrimų srityje, siekiant efektyviau tyrinėti bibliotekų veiklas ir jų ekonominę ir socialinę vertę, nustatant kaštus ir poveikį (įskaitant ir žmogiškuosius ar finansinius išteklius), integruojant naujausius teorinius veiklos modelius ir juos patikrinant.

II. REGIONO BIBLIOTEKŲ APTARNAVIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS

2.1 Statistiniai duomenys

AVB, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – LNB), Lietuvos audiosensorinės bibliotekos (toliau – LAB) ir kitų Kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų nustatyti stebėsenos rodikliai pateikiami patvirtintose metinių veiklos planų ir veiklos planų vykdymo ataskaitų formose, kuriose pagrindinė veikla (pagal teisės aktuose nustatytas funkcijas) pirmiausiai nurodoma **nustatytos teritorijos bibliotekų aptarnavimas**.

Visos apskričių viešosios bibliotekos renka šiuos duomenis:

- 1) nustatytos teritorijos savivaldybių viešųjų bibliotekų (SVB) skaičius;
- 2) suteiktų konsultacijų nustatytos teritorijos SVB skaičius;
- 3) parengtų informacinių ir metodinių priemonių SVB skaičius;
- 4) nustatytos teritorijos mokyklų bibliotekų (MB) skaičius;
- 5) suteiktų konsultacijų nustatytos teritorijos mokyklų bibliotekoms skaičius;
- 6) organizuotų kvalifikacijos tobulinimo renginių nustatytos teritorijos bibliotekininkams skaičius (vnt.);
- 7) organizuotų kvalifikacijos tobulinimo renginių, skatinančių duomenų bazių panaudą nustatytos teritorijos bibliotekose, skaičius;
- 8) vykdytų projektų (programų), kurių tikslinė grupė yra nustatytos teritorijos SVB ir/ ar jų lankytojai, skaičius;
- 9) projektuose (programose), kurių tikslinė grupė yra nustatytos teritorijos SVB ir/ ar jų lankytojai, dalyvavusių SVB dalis (proc.);
- 10) nustatytos teritorijos SVB, kurios naudojasi apskrities viešosios bibliotekos skaitmeninimo centro paslaugomis, skaičius;
- 11) regiono viešųjų bibliotekų, kurios naudojasi skaitmeninimo kompetencijų centro paslaugomis, skaičius (vnt.);
- 12) suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skaičius iš viso (vnt.);
- 13) suskaitmenintų kultūros paveldo objektų skaičius (vnt.);
- 14) suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų peržiūrų skaičius (vnt.);
- 15) per tarpbibliotekinį abonementą gautų užklausų skaičius (vnt.);
- 16) per tarpbibliotekinį abonementą įvykdytų užklausų skaičius (vnt.).

Iš šių rodiklių LNB kasmet rengia lyginamąją AVB statistinių duomenų analizę, kurioje kiekviena AVB gali matyti savo biblioteką kitų AVB veiklos kontekste.

LNB ir Lietuvos audiosensorinė biblioteka (kaip ir AVB) priklauso kultūros ministro valdymo sričiai, tačiau dėl veiklos specifikos šių bibliotekų pagrindinė veikla, nurodoma metinių veiklos planų ir veiklos planų vykdymo ataskaitų formose, nesutampa su AVB.

Taip pat yra rodiklių, kuriuos fiksuoja visos AVB, tačiau LRKM ataskaitoje informacija pateikiama laisva forma, yra kintanti, priklauso nuo einamųjų metų prioritetinės veiklos, bendros projektinės AVB

veiklos įgyvendinimo. Daugiausia duomenų pateikiama apie bendras skaitymo skatinimo iniciatyvas („Vasara su knyga“, „Metai su knyga“, „Knygos pristatymo konkursas“), iniciatyvas skirtingų poreikių turintiems bibliotekų lankytojams („Biblioteka visiems“), kvalifikacijos tobulinimo projektus (Erasmus+), organizuojamas kraštotyrimus ir kt. parodas regiono SVB ir mokyklų bibliotekose, susitikimus su regiono SVB (geriausio regiono bibliotekininko / bibliotekos konkursai, konkursai VB ir padalinių darbuotojams ir pan.), kitas bendras veiklas.

Iš aukščiau paminėtų apskaitomų duomenų AVB individualiai fiksuoja bibliotekoms svarbius išvestinius rodiklius. Rinkdamos papildomą informaciją, AVB gali geriau suprasti regiono bibliotekų veiklos dinamiką, vertinti aptarnaujamos teritorijos bibliotekų ir vartotojų poreikius:

- 1) nustatytos teritorijos bibliotekininkams skirtų kvalifikacijos tobulinimo renginių dalyvių skaičius;
- 2) organizuotų kvalifikacijos tobulinimo renginių, skirtų tik regiono bibliotekų specialistams skaičius;
- 3) suteiktų metodinių konsultacijų ne regiono bibliotekoms skaičius;
- 4) bibliotekų, įtrauktų į skaitmeninimo viešinimo ir sklaidos veiklas, skaičius;
- 5) kt.

Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Panevėžio apskričių bibliotekos kasmet rengia Regiono bibliotekų statistikos ataskaitas¹¹, kuriose pateikiama informacija apie bibliotekų tinklą (bibliotekų tinklo tankumo koeficientas), bibliotekų prieigą (bibliotekų prieigos tankumo koeficientas), tinklo pokyčius. Tačiau nėra duomenų apie bendras Regiono bibliotekų statistikos ataskaitų pateikimo metodines rekomendacijas – AVB, atsižvelgdamos į Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje pateikiamų regiono bibliotekų ataskaitų duomenis, Regiono bibliotekų statistikos ataskaitas rengia pagal poreikį ir ne visi rodikliai pateikiami vienodai.

Nuo 2024 m. atnaujinus LIBIS statistikos modulį, ryškesnių pokyčių, susijusių su informacijos pateikimu apie bibliotekų tinklą, nėra, tad Regiono bibliotekų statistikos ataskaitoje pokyčių taip pat neturėtų būti. Ataskaitoje „Biblioteka metinė“ ir LRKM pateikiamoje ataskaitoje rodikliai nesidubliuoja – LRKM pateikiamoje ataskaitoje jie yra išsamesni.

Analizuojant regiono bibliotekų veiklos apskaitą, pastebima, jog rodikliai vienodai fiksuojami tik Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje. 2020 m. LNB parengtos *savivaldybės viešosios bibliotekos tekstinės ataskaitos rengimo metodikos rekomendacijos* yra tik gairės ataskaitų rengimui. Rekomendacijas SVB taiko lanksčiai, pagal bibliotekos poreikius, todėl atlikti išsamesnes SVB bibliotekų veiklos analizės yra ganėtinai sudėtinga. Tam įtakos turi ir LNB sprendimas neberinkti SVB tekstinių ataskaitų ir nepublikuoti jų bibliotekos interneto svetainėje.

Regiono SVB renka skirtingus duomenis apie vykdomą veiklą. Tai gali apimti edukacines programas, kultūrinius renginius ar technologinių paslaugų teikimą. Bibliotekos pateikia ataskaitas vietinės valdžios

---

¹¹ Šiaulių AVB šiuo metu tokios ataskaitos nerengia.

institucijoms (finansuotojui), kuriose parodo, kaip jų veikla atitinka numatytus tikslus. Tokie aspektai lemia, kad kiekviena biblioteka gali turėti skirtingą požiūrį į duomenų rinkimą, todėl rezultatai ir rodikliai skiriasi.

SVB, kurios pateikia tekstines metines ataskaitas savo interneto svetainėse, daugelio rodiklių apskaita sutampa, pvz., regiono SVB fiksuoja tokius duomenis:

- 1) kvalifikacijos kėlimo renginių dalyvių skaičius;
- 2) darbuotojų profesionalumo ugdymas / organizuoti darbuotojų profesionalumo ugdymui skirtas priemonės / dalyvauti kitų institucijų mokymuose ir padėti juos organizuoti;
- 3) bibliotekų konsultavimas išvykų į filialus metu;
- 4) bibliotekų tinklas (filialų, sujungtų su mokyklų bibliotekomis, skaičius; savivaldybės švietimo įstaigų bibliotekų skaičius rajone);
- 5) vykdytų projektų, bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis, skaičius;
- 6) programų ir projektų, gavusių finansavimą, skaičius;
- 7) tęstinių kultūros programų skaičius;
- 8) savo bibliotekų tinklo veiklos stebėseną ir analizę;
- 9) suskaitmenintų, saugomų Kultūros paveldo objektų skaičius.

AVB savo nuožiūra renka papildomus išvestinius duomenis, pvz.:

- 1) tarptautinių kvalifikacijos tobulinimo projektų sk. (Erasmus+) / į tarptautinius kvalifikacijos tobulinimo projektus įtrauktų regiono SVB ir specialistų skaičius;
- 2) pagal LRKM priemonę „Vykdyti gyventojų medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų ugdymo veiklas bibliotekose“ kvalifikaciją tobulinusių regiono bibliotekų specialistų skaičius;
- 3) projektų, kuriuose AVB ir SVB yra partneriai / prisideda juos įgyvendinant, skaičius.

2.2 Tiriamaoji veikla

2019 m. Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“ paskatino Lietuvos apskričių bibliotekas peržiūrėti ir įvertinti priskirtoje teritorijoje (LR Kultūros ministro 2010 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. VĮ-372) vykdomas veiklas ir parengti dešimties metų regioninės veiklos strategiją. Apskričių viešosios bibliotekos, siekdamos užtikrinti maksimaliai naudingą bendradarbiavimą su savivaldybių viešosiomis ir mokyklų bibliotekomis, nusprendė šalies mastu atlikti priskirtos teritorijos bibliotekų veiklos, poreikių bei bendradarbiavimo galimybių tyrimą. Tyrime dalyvavo 5 apskričių viešosios bibliotekos (Kauno apskrities viešoji biblioteka, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka).

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti, kokias vykdomas veiklas būtų galima išskirti kaip prioritetines. Didžioji dalis bibliotekų nurodė, jog labai svarbios – bibliotekų tradicinės paslaugos, bibliotekų specialistų kompetencijų ugdymo mokymai, projektinė veikla ir kultūrinių / informacinių renginių rengimas ir organizavimas. Mažiausiai svarbios – skaitmeninių duomenų bazių kūrimas, gyventojų mokymo(si) poveikio tyrimai, gyventojų mokymo(si) poreikių tyrimai. 98 proc. SVB nurodė pageidaujančios bendradarbiauti su AVB vykdant projektus. Svarbiausios bendradarbiavimo su AVB veiklų sritys – bibliotekų specialistų kompetencijų ugdymo mokymai bei konsultacijos bibliotekų veiklos klausimais, bibliotekų plėtros projektų rengimo ir vykdymo ir el. produktų ir paslaugų plėtros veiklos sritys.

AVB kaip tyrimų vykdytojos į tiriamąją veiklą įtraukia regiono SVB ir mokyklų bibliotekų specialistus. Analizuojant 2019–2024 m. AVB duomenis matoma, jog daug dėmesio skiriama regiono SVB ir mokyklų specialistų kompetencijų tobulinimo poreikių nustatymui ir bendradarbiavimo stiprinimui. Tačiau kiekviena AVB papildomai analizuoja joms aktualias sritis, pvz., kultūros paveldo skaitmeninimo teikiamų paslaugų kokybę, regiono bibliotekų tinklaraščio tobulinimą, regiono SVB specialistų užsienio kalbų įgūdžių tobulinimosi neformaliojo ugdymo srityje poreikius ir kt. Iš pateiktų pavyzdžių matoma, jog tiriamoji veikla regiono bibliotekose nėra struktūruota, nes bibliotekos vykdo skirtingas veiklas.

2.3 Rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

2014 m. Lietuvos akademinių bibliotekų direktorių asociacija (LABA) vykdė projektą LiBiTOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija. Projekto metu ištirtos Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešosios bibliotekos bei numatytos jų strateginės plėtros perspektyvos. Tyrimo metu išanalizavus bibliotekų veiklą išskirtos daugeliui bibliotekų būdingos stiprybės ar silpnybės, kurios turi įtakos sėkmingam bibliotekų vaidmenų įgyvendinimui. Bendros stiprybės – tai kompetentingas bibliotekos personalas; turtingas kultūros paveldo fondas, tinkamai užtikrintas jo matomumas ir prieinamumas vartotojui; gebėjimas pasinaudoti alternatyviais finansavimo šaltiniais; gebėjimas aprūpinti vartotojus tradicinėmis bibliotekos paslaugomis; bibliotekos mokymų centro vaidmens pripažinimas regione ir paslaugų paklausa (apskričių viešosioms bibliotekoms); aptarnaujamos tikslinės vartotojų grupės (jų dalies) unikalumas. Nustatyta, kad bendrosios silpnybės, kurios būdingos kelioms ar daugeliui tirtų bibliotekų – tai mažėjantis informacijos išteklių ir paslaugų aktualumas vartotojams; negebėjimas pasiekti reikšmingos tikslinės vartotojų grupės dalies; menkas vartotojų naudojimas elektroninėmis bibliotekos paslaugomis; infrastruktūros problemos; neužtikrintos nuolatinio personalo profesinio tobulėjimo galimybės ilgalaikėje perspektyvoje; efektyvaus ir racionalaus išteklių valdymo ir darbo našumo problemos. Atliekant tyrimą paaiškėjo pagrindiniai apribojimai, kurie trukdė rinkti ir apibendrinti duomenis bei gali tapti kliūtimi

atliekant tokio pobūdžio tyrimus ateityje. Tai nestandartizuotas statistinės informacijos kaupimas bibliotekose, skirtingomis interpretacijomis paremti skaičiavimai ir duomenų kokybės kontrolės trūkumas nacionaliniame statistikos LIBIS modulyje; kultūros paveldo dokumentų apskaitos ir jos teisinio reglamentavimo spragos¹².

Praėjus dešimtmečiui po tyrimo išvadų pateikimo, apskričių bibliotekų vykdoma regiono SVB aptarnavimo funkcija išliko prioritetine AVB veikla. AVB įgyvendina savo strategijas pasitelkdamas įvairias priemones ir veiklos kryptis: 1) įgyvendina valstybės politiką švietimo, kultūros, informacinės visuomenės srityse, pvz., prisideda prie kultūros paveldo objektų skaitmenizavimo, gyventojų informacinių ir skaitmeninių kompetencijų ugdymo, skaitymo skatinimo programų ir projektų organizavimo įtraukiant bendruomenes, el. paslaugų teikimo, inovacijų ir technologijų diegimo, virtualių paslaugų teikimo ir kt. Galima teigti, jog LiBiTOP tyrime minėtos AVB silpnybės nebeatitinka dabartinės situacijos – aptarnaujamos teritorijos bibliotekoms užtikrinama ne tik šiuolaikinių paslaugų kokybė, bet ir užimamas svarbus vaidmuo visuomenės švietimo, kultūros ir informacinės plėtros procesuose.

Siekiant standartizuoti statistinės informacijos kaupimą AVB, 2020 m. sukurtos kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų stebėsenos rodiklių pateikiamo rekomendacijos, statistinės informacijos pateikimo LIBIS modulyje reforma baigiama įgyvendinti š. m. pabaigoje.

Analizuojant užsienio bibliotekų asociacijų veiklą, pastebima, jog dažnu atveju asociacijos pačios nerenka ir nepateikia statistinių rodiklių, bet naudoja statistinius duomenis įvairiose analizėse, tyrimuose, rengiant oficialius pranešimus, pagrindžiant tam tikrą poziciją. Norint parengti išsamesnius tyrimus ir apžvalgas, bendradarbiaujama su kitomis organizacijomis (universitetais, apklausų agentūromis, kitomis atminties institucijomis). Ryškiai matomas asociacijų vaidmuo skelbiant aktualius straipsnius, žvalgas, siauros srities nedidelės apimties tyrimus, oficialias pozicijas nacionaliniu lygmeniu. Tyrimai pasižymi periodiškumu.

2.4 Išvados ir rekomendacijos

Siekiant stiprinti AVBA veiklą ir bibliotekų lauko tiriamosios ir analitinės veiklos situaciją, galima atsižvelgti į užsienio šalių bibliotekas ir bibliotekininkus vienijančių asociacijų veiklą, pasinaudoti jų gerąja praktika, pvz.: atverti duomenis ir dalintis jais su bibliotekininkų bendruomene ir plačiąja visuomene; diegti pažangias technologijas, dalyvauti bendruose tyrimuose su, pvz., Europos valstybių bibliotekomis ar jų asociacijomis, dalyvauti užsienio šalių bibliotekų patirties pasidalijimo vizituose apie informacijos ir

---

¹² Manžuch, Z., Macevičiūtė, E., Adomavičius, B. (2014) Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų paskirties, funkcijų, paslaugų ir valdymo plėtros galimybių studija (Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija).

duomenų valdymą, tyrimų vykdymą ir pan.; bendradarbiauti su kitomis kultūros įstaigomis ar mokslinius tyrimus atliekančiomis institucijomis, kurio metu būtų dalijamasi idėjomis / patirtimi, kuriant duomenų bazę / platformą ar AVBA interneto svetainėje atskirą skiltį, kurioje būtų kaupiama metodinė informacija, tyrimų atskaitos, statistiniai duomenys, lyginamosios analizės ir pan. Prisitaikant prie bibliotekinių procesų pokyčių, AVB gali būti naudinga sukurti bendrą tyrimų metodiką, teikti rekomendacijas Kultūros ministerijai, koreguoti Kultūros įstaigų vartotojų pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis tyrimo metodiką, gilintis į bibliotekų teikiamų paslaugų poveikį vartotojams, į tiriamąją veiklą įtraukti regiono bibliotekas bei jų filialus. Įgyvendinant AVB bendras ilgalaikes veiklas (projektai, programos, iniciatyvos ir pan.) analizuoti jų poveikį aptarnaujamos teritorijos bibliotekų vartotojams.

III. PASLAUGOS IR PRIEINAMUMAS

3.1 Statistiniai duomenys

Priskaičiuota iš viso 52 rodikliai šiose smulkesnėse srityse bei aspektuose:

1. Paslaugų plėtra:
  - a. Naujos paslaugos
  - b. Paslaugų prieinamumas ir įvairovė
  - c. Rinkodara ir sklaida
  - d. Vartotojų tyrimai
2. Renginiai ir lankomumas:
  - a. Bibliotekos lankytojai
  - b. Renginių dalyviai
  - c. Renginių skaičius
3. Skaitmeninimo paslaugos:
  - a. Suskaitmeninti objektai
4. Vartotojai ir auditorija
  - a. Auditorijos pasiekiamumas (skaitytojai)
  - b. Vartotojų skaičius ir kaita (skaitytojai)
5. Vartotojų aptarnavimas:
  - a. Informacinės užklauskos
  - b. Naudojimasis internetu

- c. Skaitmeninės paslaugos
- 6. Skaitymas ir ištekliai:
  - a. Dokumentų išduotis
  - b. Elektroniniai ištekliai

Šioje srityje analizuotos paslaugos galutiniam vartotojui, t. y. skaitytojui, lankytojui iš plačiosios visuomenės, o ne paslaugos profesionalams (bibliotekininkams, bibliotekų darbuotojams). Pastarosios apžvelgiamos prie kitų sričių (regioninio bendradarbiavimo, tarptautiškumo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo ir kt.). Mokymai ir edukacijos, nors taip pat yra bibliotekų teikiamos paslaugos, nėra įtraukiami į šiuos rodiklius, nes apžvelgiami „Mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklos“ srityje. TBA paslauga taip pat neįtraukiama, nes yra labiau susijusi su fondo valdymu arba judėjimu ir yra apžvelgiama „Dokumentų fondo“ srityje. Išduotis ir el. išteklių panauda šioje srityje apžvelgiami labai ribotai, nes plačiau jie nagrinėjami taip pat „Dokumentų fondo“ srityje.

Beveik visi neišvestiniai rodikliai remiasi LRKM, Lietuvos bibliotekų statistikos („1 Biblioteka metinė“) arba LIBIS-METIS ataskaitomis. Kai kurie rodikliai yra išvestiniai. Juos labiausiai galima pastebėti ne LRKM ar Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitose, o SVB metinėse tekstinėse ataskaitose. Tai, pavyzdžiui, skaitomumo, lankomumo rodikliai, gyventojų sutelkimo procentas ir kt.

Analizuojant šios srities rodiklius, išskirta ir išvestinių rodiklių, kurie galėtų būti rekomenduojami, pavyzdžiui (žr. 1 lentelę):

1 lentelė. Paslaugų ir prieinamumo srities rekomenduojami išvestiniai rodikliai

Išvestinis rodiklis	Kaip gaunamas
Fizinis renginių dalyvių skaičius 1 000 gyventojų aptarnaujamoje teritorijoje	$(\text{Fizinių renginių dalyvių skaičius}) / (\text{Gyventojų skaičius bibliotekos aptarnaujamoje teritorijoje}) * 1\ 000$
Vid. (fizinių) renginių dalyvių skaičiaus dalis nuo bibliotekos registruotųjų vartotojų skaičiaus	$(\text{Vid. (fizinių) renginių dalyvių skaičius}) / (\text{Registruotų (gavusių leidinius) vartotojų skaičius (per metus)})$
Vid. (fizinių) renginių dalyvių skaičius	$(\text{Fizinių renginių dalyvių skaičius}) / (\text{Renginių skaičius})$
Gautų užklausų skaičius 1 000 gyventojų aptarnaujamoje teritorijoje	$(\text{Gauta užklausų}) / (\text{Gyventojų skaičius bibliotekos aptarnaujamoje teritorijoje}) * 1\ 000$

Išvestiniai rodikliai dažnai papildomai remiasi oficialiąja (VDA) statistika¹³. Analizuojant šios srities rodiklius, ypač verta operuoti ir oficialiaisiais Valstybės duomenų agentūros/ Oficialiosios statistikos portalo duomenimis, tokiais kaip gyventojų skaičius bibliotekos aptarnaujamoje teritorijoje, gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes ir kt.

Peržvelgta didelė dalis SVB ataskaitų, bet beveik jokie rodikliai į šią apžvalgą neįtraukti, nes, manytina, tai nėra tikslinga dėl dviejų priežasčių: 1) šiose ataskaitose esantys rodikliai neturi savo metodikos; 2) nesutampa skirtingų SVB ir skirtingais metais pateikiami rodikliai. Tai reiškia, jog neįmanoma tiksliai interpretuoti duomenų ir neįmanoma palyginti rezultatų Lietuvos mastu – jie yra gana žemos vertės.

Kasmetinę Lietuvos bibliotekų statistinių rodiklių apžvalgą atlieka LNB, kurioje nemažai dėmesio skiriama būtent paslaugų teikimui ir jų prieinamumui, taip pat pateikiami ir išvestiniai rodikliai (žr. 1 pav.).

8 lentelė. Gyventojų ir vartotojų apsilankymų / lankytojų vidurkis bibliotekose pagal apskritis 2022–2023 m.

Apskritis	Metai	Apsilankymų vidurkis gyventojui	Apsilankymų vidurkis vartotojui
ALYTAUS	2022	4,7	15,9
	2023	4,9	15,5
KAUNO	2022	5,1	13,4
	2023	5,3	13,2
KLAIPĖDOS	2022	5,2	16,5
	2023	5,4	16,1
MARIJAMPOLĖS	2022	5,1	15,2
	2023	5,3	16
PANEVĖŽIO	2022	5,6	17,5
	2023	6,1	18,6
ŠIAULIŲ	2022	5,1	16,1
	2023	5,6	18,3
TAURAGĖS	2022	5,1	18
	2023	5,6	18,3
TELŠIŲ	2022	4,1	15,2
	2023	4,5	16,8
UTENOS	2022	5,5	18,5
	2023	5,5	18,6
VILNIAUS	2022	8,7	24,4
	2023	10,9	30,1

1 pav. Pavyzdys iš LNB rengtos 2023 m. Lietuvos bibliotekų statistikos¹⁴

3.2 Tiriamoji veikla

¹³ Oficialiosios statistikos portalas <https://osp.stat.gov.lt/>

¹⁴ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. 2023 m. Lietuvos bibliotekų statistika. <https://www.lnb.lt/naujienos/12255-paskelbta-2023-m-lietuvos-biblioteku-statistika> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Iš Lietuvoje vykdomų tyrimų šioje srityje dominuoja bibliotekų kas dvejus metus atliekami vartotojų pasitenkinimo bibliotekos paslaugomis tyrimai.

3.3 Rekomendacijos pagal užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

Iš užsienio šalių bibliotekų asociacijų apžvalgos pažymėtina Amerikos viešųjų bibliotekų asociacijos (PLA) kas trejus metus rotacijos principu vykdomi tyrimai, skirti: 1) Technologijoms; 2) Personalui ir įvairovei; 3) Paslaugų stiprioms bendruomenėms spektrui. Šių tyrimų ataskaitos ir anketų bibliotekoms pavyzdžiai viešai skelbiami ir prieinami internete.

Pagrindinis skirtumas tarp Lietuvos ir užsienio šalių bibliotekų statistikos apžvalgų yra gilesnių įžvalgų ir konteksto, rekomendacijų pateikimas. Užsienio bibliotekų asociacijos ar nacionalinės bibliotekos ataskaitose linkusios ne tik pateikti skaičius ir aprašyti faktus, bet ir giliau analizuoti esamus duomenis.

3.4 Išvados ir rekomendacijos

Mąstant apie tolimesnes statistinės analizės kryptis, daug rodiklių norėtusi interpretuoti skirtingais pjūviais. Rekomenduotina įsivesti aktualias dimensijas (pvz., amžius, lytis, profesija, veikla ar kt.) ir „normalizavimo“ faktorius (rodiklis X vienam bibliotekos vartotojui, vienam regiono gyventojui, vienam bibliotekos darbuotojui ir pan.), kurie galėtų būti pritaikomi įvairiose srityse ir leistų geriau palyginti skirtingo dydžio bibliotekas, skirtingus regionus ir veiklų poveikį skirtingoms tikslinėms auditorijoms. Pvz., LIBIS_METIS sistemos „Skaitytojų registracijos duomenų ataskaita“ pateikia statistiką amžiaus, lyties, profesijos, gyvenamosios vietos ir kitais pjūviais¹⁵, o prie jų prijungus oficialiąją statistiką galima gauti įdomių bei naudingų įžvalgų.

Kalbant apie paslaugų ir prieinamumo srities tematikos tyrimus, aktualiausias būtų paslaugų stiprioms bendruomenėms tyrimas, apimantis šias smulkesnes sritis:

- bendruomenės poreikiai;
- teikiamos ir potencialios paslaugos skirtingoms auditorijoms;
- bendradarbiavimas su įvairiais socialiniais partneriais;
- infrastruktūros pritaikymas bendruomenės poreikiams;
- tvarumo ir žaliosios energijos priemonės.

---

¹⁵ Tyrėjui reikėtų turėti prieigą ir prie kitų bibliotekų, ne tik savosios, duomenų.

IV. MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ IR KULTŪRINĖS EDUKACIJOS VISUOMENEI

4.1 Statistiniai duomenys

Atliekant šios srities analizę, priskaičiuota 50 įvairių rodiklių¹⁶, susijusių su gyventojų mokymais, edukaciniais užsiėmimais ir kultūrinėmis edukacijomis („Kultūros pasas“ ir „Socialinis receptas“).

Apžvelgiant visų bibliotekų (AVB, LAB, LNB, SVB ir MB) šios srities rodiklius, matyti tendencija, jog bendrai fiksuojami tik Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitai teikiami duomenys, kurių pagrindas yra visų bibliotekų pildomas bibliotekos dienoraštis. Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje ir LRKM ataskaitoje kai kurie šios srities rodikliai persidengia (pavyzdžiui, mokymų skaičius, MIRKT mokymuose dalyvavusių gyventojų skaičius), tik šiek tiek skirtinga formuluote (žr. 2 pav.).

Vartotojų mokymas ir edukacijos					
Mokymų skaičius	Iš jų:	Mokymų dalyvių skaičius	Iš jų:	Edukacijų skaičius	Edukacijų dalyvių skaičius
	medijų ir informacinio raštingumo		medijų ir informacinio raštingumo		
52	53	54	55	56	57

2 pav. Naujoje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje įrašyti šios srities rodikliai

Palyginus su 2014 m. Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos forma, kuri keičiama nuo 2024 metų, matyti aiški tendencija, jog mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklų svarba bibliotekose auga – iki šiol buvo tik 1 su tuo susijęs rodiklis (vartotojų mokymo naudotis paslaugomis, kompiuterine įranga ir kt. valandų skaičius), naujoje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos formoje – net 6 rodikliai.

Šį pokytį galime sieti visų pirma su skaitmeninio raštingumo, kiek vėliau pakeisto į medijų ir informacinį raštingumą, plėtra bibliotekose, mokymų kiekio didėjimu, bibliotekos kaip neformaliojo švietimo tiekėjos vaidmens įsitvirtinimu, edukacinių veiklų populiarėjimu ir pan.

¹⁶ Pagrindiniai rodiklių šaltiniai: Lietuvos bibliotekų statistikos metinė ataskaita, LRKM planas ir ataskaita AVB, LAB ir LNB bibliotekoms, bibliotekos dienoraštis.

Data	Pavadinimas	Edukacijų skaičius	Edukacijų forma	Edukacijų vieta	Edukacijų dalyvių skaičius	Rengėjas		
1	2	3	4	5	7	9		
		Mokymų skaičius				Mokymų dalyvių skaičius		
Data	Pavadinimas	Iš viso:	Iš jų medijų ir informacinio raštingumo	Mokymų forma	Mokymų vieta	Iš viso:	Iš jų medijų ir informacinio raštingumo	Rengėjas

3 pav. Bibliotekų dienoraštyje įrašyti šios srities rodikliai ir duomenys

Iš aukščiau pateiktų pavyzdžių (žr. 3 pav.) matyti, kad mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinių edukacijų veiklų srityje bendrų visoms bibliotekoms rodiklių nėra ypač daug. Jie iš esmės apima tik pagrindinius duomenis – mokymų ar edukacijų skaičių ir dalyvių skaičių.

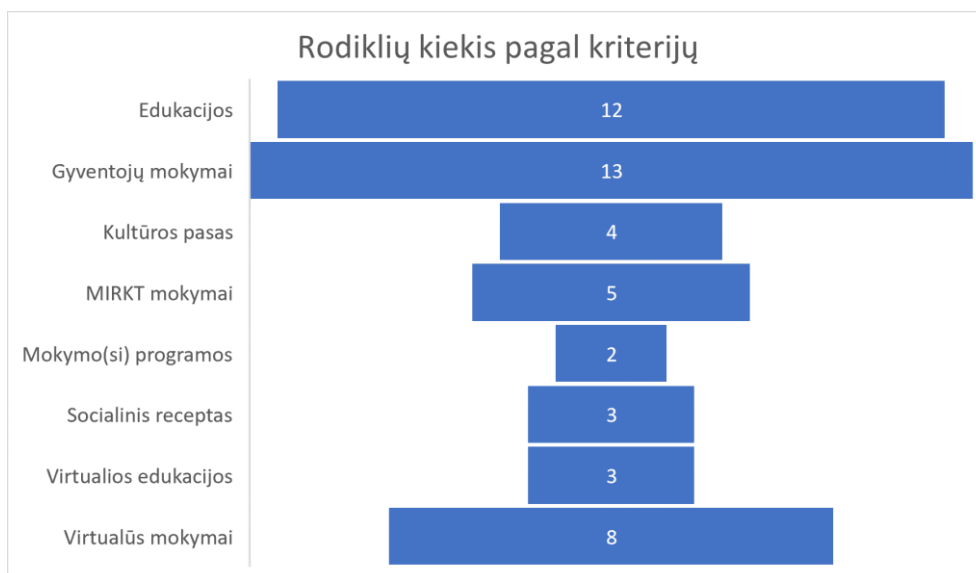
Pastebėta, kad visi rodikliai iš pagrindinių šaltinių (Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos ir LRKM ataskaitos) yra neišvestiniai. Kita vertus, prieš dešimtmetį atliktame LIBITOP tyrime, nagrinėjant apskričių viešųjų bibliotekų veiklos vertinimo rodiklius, buvo išskirti 2 su mokymais susiję išvestiniai rodikliai:

1. Mokymų valandos 1 000 tikslinės grupės narių (šį rodiklį buvo įmanoma apskaičiuoti, kai senoje Lietuvos bibliotekų statistikos metinėje ataskaitoje buvo teikiamas bibliotekų rodiklis – vartotojų mokymo naudotis paslaugomis, kompiuterine įranga ir kt. valandų skaičius).
2. Apsilankymų mokymo renginiuose skaičius vienam aptarnaujamų bibliotekų darbuotojui.

Išvestinių rodiklių stoka kelia tam tikrų sunkumų organizuojant bibliotekų veiklą šioje srityje tyrimus ir bibliotekų palyginimą.

Iš žemiau pateiktos diagramos (žr. 4 pav.) matyti, jog didžioji dauguma rodiklių atspindi bendrą edukacijų ir gyventojų mokymų situaciją, kiek mažiau, tačiau taip pat į dominuojančių pusę – virtualių mokymų kriterijaus rodikliai. Galima pastebėti, jog virtualių edukacijų kriterijus ne toks išplėtotas kaip virtualių mokymų.

4 pav. Rodiklių pasiskirstymas pagal srities kriterijus

Verta atskirai paminėti Lietuvos audiosensorinės bibliotekos renkamus rodiklius, kurie skiriasi nuo bendrųjų savo specifika LRKM ataskaitose ir planuose. Išskirta net 12 rodiklių, būdingų tik LAB – dauguma jų skiriasi tik formuluote, pavyzdžiui:

- Asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, surengtų edukacinių užsiėmimų skaičius (vnt.)
- Apmokytų asmenų, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto, skaičius (žm.)
- Virtualiuose edukaciniuose užsiėmimuose dalyvavusių, asmenų, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto, skaičius (žm.)

Vis dėlto, pavyzdžiui, rodiklis „Mokymų, skirtų informuoti ir šviesti visuomenę negalios klausimais, dalyvių skaičius (žm.)“ yra unikalus, nukreiptas į visuomenės informavimą apie regos negalią. Jokia kita biblioteka tokių mokymų nefiksuoja ir nerengia.

Taip pat aktualus aspektas, nagrinėjant mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklas, yra savivaldybių viešųjų bibliotekų teikiamos ataskaitos (tiek metinės tekstinės, tiek skirtos savivaldybėms). Dėl formatų įvairovės tampa sudėtinga nustatyti vienodus rodiklius ar jų formuluotes. Pavyzdžiui, pavadinimai varijuoja: edukacinių renginių skaičius; surengti kūrybiniai, edukaciniai užsiėmimai; vartotojų, apsilankiusių mokymuose, skaičius ir kt. Vis dėlto pastebėta, jog savivaldybių viešosios bibliotekos daugiausiai savo ataskaitose mini bendrus visoms bibliotekoms rodiklius, esančius Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje.

Dar mažiau informuotumo turima apie mokyklų bibliotekas ir jų vykdomą šios srities veiklą. Iki šiol mokyklų bibliotekos turėjo pateikti tik vieną rodiklį apie vartotojų mokymo naudotis paslaugomis, kompiuterine įranga ir kt. valandų skaičių (iš Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos). Atnaujintoje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje mokyklų bibliotekos taip pat teiks išsamesnę informaciją apie vykdomas edukacines veiklas, dėl to vertėtų ateityje atkreipti dėmesį į naujus duomenis ir juos paanalizuoti.

4.2 Tiriamoji veikla

Tyrimai šioje srityje dominuoja iš dviejų šaltinių: 1) bibliotekų edukacinė veikla ar akcija „Vasara su knyga“ tampa studentų baigiamųjų bakalauro ir magistro darbų objektu; 2) tokios temos kaip medijų ir informacinis raštingumas ar socialinis receptas gvildenamos užsakomuosiuose tyrimuose¹⁷. Nors tokio pobūdžio tyrimai nėra tiesiogiai susiję su bibliotekomis, tačiau turi įtakos bibliotekų vystomoms paslaugoms, mokymosi visą gyvenimą koncepcijos plėtrai.

Iš AVB pusės šios srities tyrimai vykdomi vangiai. Pagrindinis duomenų šaltinis, galintis teikti įžvalgų apie gyventojų mokymų veiklą ir kokybę, būtų gyventojų mokymų vertinimo apklausa. Jas reguliariai analizuoja ir 2019–2020 m. apibendrina bei rezultatus pateikė tik Kauno apskrities viešoji biblioteka¹⁸. Žinoma, tikėtina, jog vidinį vertinimą vykdo ne tik visos AVB bei LAB, bet ir savivaldybių viešosios bibliotekos, tačiau viešai rezultatų nėra skelbiama. Sistemingos gyventojų mokymų vertinimo analizės nebuvimas apsunkina bibliotekų vykdomų mokymosi visą gyvenimą veiklų įvertinimą bei perspektyvų numatymą.

4.3 Rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

Jau buvo minėta, kad mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklų srities rodikliai daugiausiai yra neišvestiniai. LIBITOP tyrimo metu buvo suformuluoti 2 išvestiniai rodikliai, kurie tiktų šiai sričiai:

---

¹⁷ Pavyzdžiui, „Kurk Lietuvai“ programos rėmuose: Kundrotaitė G., Beinoriūtė R. (2020) Medijų ir informacinio raštingumo tyrimas, <https://data.kurkit.lt/wp-content/uploads/2023/04/MIR-esamos-situacijos-analize.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]; Krančiukaitė J., Zakarauskaitė K. Vyresnio amžiaus asmenų ir asmenų su negalia laisvalaikio ir kultūros užimtumo tyrimas https://data.kurkit.lt/wp-content/uploads/2023/04/Apklausos_ataskaita.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

¹⁸ Ažuolyno biblioteka. 2020 metų mokymų gyventojams vertinimo apibendrinimas <https://azuolynobiblioteka.lt/2020-metu-mokymu-gyventojams-vertinimo-apibendrinimas/> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

mokymų valandos 1 000 tikslinės grupės narių; apsilankymų mokymo renginiuose skaičius vienam aptarnaujamų bibliotekų darbuotojui.

Žvelgiant į užsienio šalių bibliotekų bei įvairių asociacijų patirtį, galima pastebėti ryškesnį palyginamumo per išvestinius rodiklius dėsningumą. Pavyzdžiui, vienas iš Švedijos nacionalinės bibliotekos metinėje ataskaitoje aprašomų rodiklių yra darbuotojų, užsiimančių gyventojų mokymais, skaičius. IFLA pasaulio bibliotekų žemėlapyje ir statistikoje taip pat galima filtruoti duomenis tiek pagal realius skaičius, tiek pagal išvestinius (tam tikras rodiklis 1 milijonui gyventojų, žr. 5 pav.).

5 pav. IFLA statistikos pavyzdys

4.4 Išvados ir rekomendacijos

Apžvelgus mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinės edukacijos veiklų srities rodiklius ir jų pasiskirstymą, galima apibendrinti keletą pagrindinių tendencijų:

- Šios srities aktualumas didėja – tai rodo ir atnaujintoje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje įrašyti nauji rodikliai, fiksuosiantys bibliotekų mokymų ir edukacijų skaičius.

- Srities rodikliai pakankamai koncentruoti – tai yra, daugumą jų visos bibliotekos pateikia tose pačiose ataskaitose ir atskirai „rankioti“ po įvairius šaltinius beveik nebūtina. Vis dėlto pastebimas ir rodiklių dubliavimasis (LRKM ir Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitose, kuris liečia LNB ir AVB).
- Pastebėta, jog mokyklų bibliotekos šioje srityje iki šiol buvo beveik nematomos. Nuo 2024 m., atnaujinus Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos formą, bus galimybė apie mokyklų bibliotekų edukacinę veiklą gauti daugiau duomenų. Kadangi ši bibliotekų veikla – savotiška „pilkoji zona“, rekomenduojama atkreipti dėmesį į jų pateikiamus duomenis nuo 2024 metų.
- Analizuojant šią rodiklių sritį pastebėta išvestinių rodiklių stoka. Nėra nė vieno šiuo metu naudojamo ir aktualaus išvestinio rodiklio. Rekomenduojama sukurti išvestinių rodiklių rinkinį, kuris galėtų pasitarnauti kaip bibliotekų veiklos stebėsenos priemonė.
- Pastebėta, jog dauguma vykdomų tyrimų – baigiamieji studentų darbai arba užsakomieji tyrimai. Vienas iš potencialių neišnaudotų duomenų masyvų tyrimams galėtų būti gyventojų mokymų vertinimo apklausa. Tikėtina, jog dauguma bibliotekų (tiek AVB, tiek SVB) vykdo savo organizuojamų mokymų vertinimą, analizuoja rezultatus, tačiau neskelbia viešai.

V. DOKUMENTŲ FONDAS

5.1 Statistiniai duomenys

Analizuojant turimus dokumentų fondo srities duomenis, jie suskirstyti į šešias grupes:

- 1) Fondo dydis ir kaita;
- 2) Katalogavimas ir komplektavimas;
- 3) Išduotis;
- 4) TBA ir TTBA;
- 5) Fondo priežiūra ir apsauga;
- 6) Kiti duomenys

Didžiausios duomenų rodiklių grupės – 1) ir 3).

Pirmiausia aptarsime tuos duomenis, kuriuos renka visos lauko bibliotekos – LNB, AVB, LAB, savivaldybių viešosios ir mokyklų bibliotekos¹⁹.

Gausiausioje rodiklių ir duomenų grupėje „**Fondo dydis ir kaita**“ dominuoja Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje fiksuojami duomenys, kurių pagrindas – Bendrosios apskaitos knyga. Palyginus Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos redakcijas iki 2024 m. ir nuo 2024 m., matyti, kad naujojoje redakcijoje:

- Palikti rodikliai, padedantys fiksuoti fondo dydį ir kaitą: fondo dydis, gauta per metus, nurašyta per metus;
- Atskirose lentelėse pateikiami rodikliai apie „Spausdintinių dokumentų ir dokumentų fiziniuose laikmenose fondą“ ir „Bibliotekos valdomų elektroninių dokumentų ir licencijuojamų išteklių fondą“;
- Atskirti rodikliai „knygos“ ir „serialiniai leidiniai“ (senojoje redakcijoje buvo „knygos ir serialiniai leidiniai“);
- Atsisakyta kiekio rodiklio „lentynų metrais“;
- Atsakyta dokumentų kategorijų „mikrokopijos“, „kartografija“, „spausdintinės natos“, „vaizdiniai“, „patentai“, jie dabar patenka po bendra kategorija „Kiti dokumentai“;
- Atsisakyta „garsinių regimųjų dokumentų“ skirstymo į „garsinius“, „regimuosius“ ir „mišrius“;
- Išplėstas el. dokumentų rodiklių skaičius, daugiau kategorijų;
- Atsisakyta kategorijos „Spausdintiniai periodiniai leidiniai“.

Galima teigti, kad naujausioje Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos redakcijoje spausdintinių dokumentų fondo duomenų kategorijos yra sutrauktos, apibendrintos, rodiklių sumažinta. Tai siejasi su Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcijoje konstatuotu spausdintinių dokumentų fondo traukimusi ir el. dokumentų fondo didėjimu²⁰. Pažymėtina, kad Bendrosios apskaitos knygos naujausioje 2024 m. redakcijoje vis dėlto išlieka senasis detalusis spausdintinių

---

¹⁹ Pagrindinis šių duomenų šaltinis – Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaita („1 biblioteka metinė“), o jos pagrindas – Bibliotekos dienoraštis ir Bibliotekos fondo bendrosios apskaitos knyga. Nuo 2024 m. galioja nauja Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos redakcija.

²⁰ „Beveik visų bibliotekų (...) bendras dokumentų fondas fiziniuose laikmenose mažėjo. (...) Medijų įvairovės atžvilgiu mažėjo knygų ir periodinių leidinių, bet atsirado daugiau garsinių, regimųjų (...) ir el. dokumentų fiziniuose laikmenose (...). El. dokumentų (suskaitmenintų, naudojamų vidiniame bibliotekos tinkle) skaičius didėja daugelyje bibliotekų (išskyrus bendrojo ugdymo mokyklų bibliotekas).“ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija, užsakovė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, darbo grupės vadovė dr. Daiva Janavičienė, Vilnius, 2019, p. 12–15. LIETUVOS-BIBLIOTEKŲ-INFORMACIJOS-ISTEKLIŲ-FONDO-VALDYMO-efektyvumo-tyrimas.pdf (kulturostyrimai.lt [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12])

dokumentų skirstymas į garsinius, regimuosius, garsinius regimuosius, vaizdinius kartografinius, natas ir kt., taigi šie duomenys tebėra fiksuojami ir prieinami.

Duomenis apie išlaidas fondo įsigijimams visos bibliotekos fiksuoja Bendrosios apskaitos knygoje. Kai kuriuos išsamesnius duomenis apie fondo įsigijimus galima rasti finansinėse ataskaitose: „Valstybės biudžeto lėšų, skirtų bibliotekai dokumentams įsigyti, panaudojimo ataskaitoje“ (AVB ir SVB), „Faktinės išlaidas patvirtinančių dokumentų sąrašas“ (SVB).

Antroje pagal gausumą rodiklių ir duomenų grupėje „**Išduotis**“ vyrauja duomenys, renkami Bibliotekų dienoraštyje, kai kurie iš jų teikiami ir Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje. Vis dėlto pastarojoje teikiami tik patys bendriausi šios grupės duomenys: išduotų dokumentų skaičius, iš jų išduotų į namus, išduotų vietoje dokumentų skaičius, išduotis vaikams iki 13 metų (imtinai), taip pat įtraukta keletas naudojimosi el. ištekliais rodiklių (naudojimas elektroniniais katalogais ir virtualiosiomis bibliotekomis; naudojimas bibliotekos valdomais el. ištekliais; naudojimas licencijuotais el. ištekliais). Tuo tarpu Bibliotekų dienoraštyje galime rasti daugiau duomenų kategorijų: čia renkami duomenys apie išduotį pagal dokumentų rūšis, turinį, kalbas suaugusiems ir vaikams. Nuo 2024 m. Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje nebeliko rodiklio „Išduotis moksleiviams ir studentams“, jo nebėra ir naujoje Bibliotekų dienoraščio versijoje²¹. Niekur nefiksuojamas išduotų pavadinimų skaičius.

Rodiklių grupės „**Katalogavimas ir komplektavimas**“ kai kuriuos duomenis (pvz., Parengtų kraštotyros bibliografinių įrašų skaičius, vnt.; Bibliotekoje saugomus dokumentus identifikuojančių bibliografinių įrašų dalis, atsispindinti elektroniniame kataloge; proc., Redaguotų bibliografijos įrašų skaičius, vnt.), nors jie ir neteikiami jokioje ataskaitoje, galima susirasti LIBIS sistemos apskaitoje. Specialistai, dirbantys su šia apskaita, teigia, kad katalogavimo duomenys iš esmės gali būti naudingi tik personalo darbo apskaitai, daugiau šių duomenų naudos neįžvelgiama.

Apskritai LIBIS/METIS sistemos apskaitoje galima išsifiltruoti ir daugiau įvairių duomenų, kuriuos papildo ir rankiniu būdu ligi šiol fiksuojami duomenys (pavyzdžiui, spausdintinės periodikos išduotis vietoje). Tačiau specialistai, dirbantys su šia apskaita, nėra visiškai patenkinti sistemos funkcionalumu: kai kurių duomenų nesiseka išsifiltruoti (pavyzdžiui, išduotis pagal kalbas). Kai kurie rodikliai sistemoje, specialistų nuomone, yra pertekliniai (pavyzdžiui, išduotis pagal skaitytojo profesiją, kurią dažniausiai būna labai sunku įvardyti).

Rodiklių, kuriuos apskaito ne visos lauko bibliotekos, rasime kiekvienoje fondo duomenų grupėje, dažniausiai jų rinkimas yra susijęs su specifine konkrečios bibliotekos funkcija. LAB renka specifinius duomenis, susijusius su specifinėmis jų aptarnaujamai auditorijai skirtų dokumentų rūšimis (pvz., leidinių asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, fiz. vnt. skaičius;

---

²¹ Tačiau išduoties moksleiviams ir studentams duomenis galima išsifiltruoti LIBIS/METIS apskaitoje.

leidinių asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, pavadinimų skaičius); apskričių bibliotekos renka duomenis, susijusius su jų veiklos srities (regiono) fondu (pvz., Regiono fondo dydis, fiz. vnt skaičius; Regiono fondo sudėtis pagal turinį), o KVB ir LNB renka duomenis, susijusius su šioms bibliotekoms priskirta nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinio fondo funkcija (pvz., Komplektavimo skyriaus mainų fondo papildymo dokumentų fiziniiais vienetais skaičius (vnt.); Lietuvos publikuotų dokumentų archyvinio fondo surinkimo pilnumas (proc.)).

Rodiklių grupėje „**Katalogavimas ir komplektavimas**“ daugumą duomenų renka tik KVB (pvz., Parengtų ir integruotų į LIBIS jungtinį katalogą bibliografinių įrašų skaičius, vnt.; Sudarytų Lietuvos nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos įrašų skaičiaus pokytis lyginant su praėj. metais, proc.) ir LNB dėl specifinių šių bibliotekų funkcijų.

Panaši situacija ir rodiklių grupėje „**Išduotis**“, kur daugiau arba kitokių duomenų renka KVB, LNB (pvz., išduotis: rankinė (dienoraštis, atrankinė apskaita), fiz. vnt.; Dokumentų panaudos laiko pratęsimai; Aktyvaus fondo išduotis) ir LAB (Leidinių fondo, skirto asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto, apyvarta, vnt.).

Rodiklių grupės „**TBA**“ duomenys teikiami Lietuvos bibliotekų statistikos ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai teikiamose ataskaitose. Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje rasime rodiklius „Gauta užklausų iš kitų bibliotekų“, „Įvykdyta užklausų (išsiųsta dokumentų)“, „Išsiųsta užklausų kitoms bibliotekoms“, „Gauta dokumentų“. Kituose šaltiniuose²² bibliotekos (išskyrus mokyklų bibliotekas) dar teikia duomenis pagal šiuos rodiklius: „Tarpbibliotekinio abonemento paslauga pasinaudojusių regiono/nustatytos teritorijos gyventojų skaičius, vnt.“, „Įvykdytų tarpbibliotekinio abonemento užklausų skaičius regiono/nustatytos teritorijos bibliotekų tinkle, vnt.“, „Per tarpbibliotekinį abonementą iš kitų bibliotekų saviems vartotojams užsakytų dokumentų skaičius, vnt.“

Mūsų apžvelgiamame bibliotekų lauke duomenis apie tarptautinį TBA renka tik LNB.

Rodiklių grupėje „**Fondo priežiūra ir apsauga**“ duomenis renka pavienės bibliotekos, turinčios dokumentų restauravimo/konservavimo sąlygas – Kauno, Panevėžio AVB, LNB.

Duomenų grupėje „**Kiti duomenys**“ tik LNB ir LAB renka duomenis apie leidybą²³.

Apžvelgus šiuos bibliotekų renkamus statistinius duomenis, į akis krinta tai, kad **dauguma šių duomenų yra neišvestiniai**, tai – tik „pliki“ kiekybiniai duomenys, kurie patys savaime, be konteksto ir be palyginimo su kitais duomenimis, nieko nesako. Kai kuriuos išvestinius rodiklius

---

²² LIBIS/METIS ataskaitoje ir LR kultūros ministerijai teikiamoje TBA projekto ataskaitoje.

²³ LAB – apie dokumentų specialiaisiais formatais leidybą.

pasitelkia apskričių viešosios bibliotekos, analizuodamos savo Regionų fondus²⁴, išvestiniai rodikliai taip pat yra pasitelkiami atliekant tyrimus, tačiau bibliotekų kasdienybėje jie nefigūruoja, nėra veiksmingai susiejami su bibliotekų ar AVBA strategijomis bei veiklos planais.

5.2 Tiriamoji veikla

Fondo srities tyrimų nėra daug, tiksliau pasakius, jų labai trūksta. Dauguma pastarųjų penkerių metų tyrimų tik kai kuriais aspektais palietė fondo problematiką²⁵ arba susitelkė tik į konkrečios bibliotekos fondą²⁶. Paskutinis svarbus šios srities tyrimas – Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija²⁷.

Joje pagrįstai teigiama: „(...) *konkrečiai informacijos išteklių fondams skirtų tyrimų beveik neatliekama. Norėdamas atlikti nuodugnų, išsamų fondo tyrimą ir vertinimą, darbuotojas turi turėti pakankamai kompetencijų. Tokių kompetencijų dažnai trūksta. Tyrimai reikalauja didelių darbo ir laiko sąnaudų, apima ne tik fondų komplektavimą, bet ir bendruomenės poreikių ištyrimą (...)*“²⁸. Taip pat tvirtinama, kad apskričių bibliotekų specialistams būtų svarbu **atlikti detalų savo informacijos išteklių fondo tyrimą pagal bendrą metodiką**: „*Jame turėtų būti analizuojama ne tik fondo struktūra, sudėtis ir pan., bet ir vartotojų pasitenkinimas fondu, vartotojų ir nevartotojų požiūris į informacijos išteklių fondo formavimą.*“²⁹

Toje pačioje Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcijoje pabrėžiama, kad analizuojant informacijos išteklių efektyvumą, **itin svarbu atsižvelgti ne tik į kiekybinius, bet ir į išvestinius bei kokybinius rodiklius.**

---

²⁴ Tokius kaip „Vidutinis prenumeruojamų periodinių leidinių pavadinimų skaičius“, „Regiono fondo apyvarta (SVB tinklo bibliotekose, viešosiose bibliotekose, miesto, kaimo filialuose)“, „Regiono fondo panaudojimo koeficientas (grožinės literatūros, šakinės literatūros, periodinių leidinių)“ ir kt.

²⁵ Biveinis, P. (2020) Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų funkcijų transformacija; Janavičienė, D., Žiemelis, D. (2021) Bibliotekos veikla darnaus vystymosi kontekste: 2012–2021 m.; Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos veiklos metinių ataskaitų kokybinė analizė, Varnienė-Janssen, R., Kuprienė J. (2021) Strateginė Lietuvos bibliotekų kryptis – susietieji atvirieji duomenys; Dikavičienė, E. (2022) Lietuvos bibliotekų statistika: 2022 metų veiklų kiekybinė analizė ir kt.

²⁶ Daugintienė, M. (2021) Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos informacijos išteklių fondo organizavimas: fondo turinio ir naudojimo analizė, tyrimo ataskaita.

<https://klavb.lt/doclib/wogos8rbvrvw4584pp7p9kh4z2dh3cx5f> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

²⁷ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija, užsakovė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, darbo grupės vadovė dr. Daiva Janavičienė, Vilnius, 2019. LIETUVOS-BIBLIOTEKU-INFORMACIJOS-ISTEKLIU-FONDO-VALDYMO-efektyvumo-tyrimas.pdf (kulturostyrimai.lt) [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

²⁸ Ten pat, p. 51.

²⁹ Ten pat, p. 51.

5.3 Statistinių rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

BIX (*Bibliotheksindex*) metodikoje³⁰ išskiriami tokie išvestiniai fondo srities rodikliai:

- dokumentų (fiz. vnt.) skaičius 1 gyventojui (I dimensija „Paslaugos“);
- dokumentų išduotis vidutiniškai 1 gyventojui (II dimensija „Panaudojimas“);
- fondo apyvarta (II dimensija „Panaudojimas“)
- fondo komplektavimui skirtos lėšos vidutiniškai 1 išduočiai (III dimensija „Veiksmingumas“)
- fondo atnaujinimo procentas (IV dimensija „Plėtra“)

Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų strategijų, kokybinių ir kiekybinių veiklos rodiklių tyrime³¹ didelis dėmesys skirtas veiklos rodikliams, tarp jų ir fondo srities, bei jų sąsajoms su bibliotekų strateginiais planais. Situacija fondo srityje apibūdinama gana kritiškai: pavyzdžiui, KAVB **fondo apyvartos** 2008–2012 m. vidutinė reikšmė siekia 0,5 – tai reiškia, kad naudojama „tik pusė bibliotekos pagrindinio (t.y. skaitytojų aptarnavimui skirto) fondo. Tai yra žemas rodiklis.“ Vis dėlto patikslinama, kad „bibliotekos rečiau naudojamos fondus, kurie gali būti priskiriami ir kultūros paveldui, sudėtinga tiksliai apskaityti. Tai dokumentai, kurie išleisti anksčiau negu 1945 metais. Dalis šių fondų saugomi įvairiuose skaitytojus aptarnaujančiuose bibliotekų skyriuose, skaityklose. Taigi rodiklio reikšmės kiek mažesnės negu turėtų būti.“³² Studijoje pabrėžiama, kad vertinant tam tikro, pavyzdžiui, fondo apyvartos, rodiklio kontekstą **pravartu analizuoti papildomus statistinius duomenis** apie „apie fondo komplektavimo finansavimą, šaltinius, komplektuojamo fondo sudėtį ir komplektavimo principus. Ši informacija naudinga nustatant aplinkybes, kurios turėjo įtakos fondo panaudai.“

Aptariamo tyrimo 2 priede pateikta Apskričių viešųjų bibliotekų kiekybinių veiklos rodiklių lyginamoji analizė. Analizuojant Apskričių viešųjų bibliotekų fondų apyvartą 2008–2012 m., pažymima, kad tiriamo laikotarpio pabaigoje (arba kiek anksčiau) visų apskričių viešųjų bibliotekų

³⁰ Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (*Bibliotheksindex*) metodiką, Bibliotekų tyrimai Lietuvoje. T. 1. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015. P. 181–268 <https://www.lituanistika.lt/content/57905> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

³¹ Manžuch, Z., Tautkevičienė, G. (2014) Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų strategijų, kokybinių ir kiekybinių veiklos rodiklių tyrimas, LIBITOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija.

³² Ten pat, p. 34.

fondų apyvartos rodikliai mažėjo. „Tokia tendencija nėra atsitiktinė. Tiriamu laikotarpiu drastiškai sumažėjo visų bibliotekų komplektavimo finansavimas, kas, savo ruožtu, lėmė dovanų, mainų ir paramos būdu gautų leidinių skaičiaus žymų padidėjimą gautų leidinių struktūroje. Tai reiškia, kad tiriamu laikotarpiu mažėjo fondo komplektavimo kryptingumas ir išsamumas, kas turėjo neigiamos įtakos fondo paklausai.“

Svarbi ši LIBITOP studijos išvada, susijusi su dokumentų fondu: Studijoje pabrėžiama, kad vertinant tam tikro, pavyzdžiui, fondo apyvartos, rodiklio kontekstą **pravartu analizuoti papildomus statistinius duomenis** apie „apie fondo komplektavimo finansavimą, šaltinius, komplektuojamo fondo sudėtį ir komplektavimo principus. Ši informacija naudinga nustatant aplinkybes, kurios turėjo įtakos fondo panaudai.“

Aptariamo tyrimo 2 priede pateikta Apskričių viešųjų bibliotekų kiekybinių veiklos rodiklių lyginamoji analizė. Analizuojant Apskričių viešųjų bibliotekų fondų apyvartą 2008–2012 m., pažymima, kad tiriamo laikotarpio pabaigoje (arba kiek anksčiau) visų apskričių viešųjų bibliotekų fondų apyvartos rodikliai mažėjo. „Tokia tendencija nėra atsitiktinė. Tiriamu laikotarpiu drastiškai sumažėjo visų bibliotekų komplektavimo finansavimas, kas, savo ruožtu, lėmė dovanų, mainų ir paramos būdu gautų leidinių skaičiaus žymų padidėjimą gautų leidinių struktūroje. Tai reiškia, kad tiriamu laikotarpiu mažėjo fondo komplektavimo kryptingumas ir išsamumas, kas turėjo neigiamos įtakos fondo paklausai.“

Svarbi ši LIBITOP studijos išvada, susijusi su dokumentų fondu:

- **Bibliotekoms sunkiai sekasi užtikrinti jų fondo aktualumą skaitytojams.**

Pastarųjų penkerių metų laikotarpiu reikšmingiausiame fondo srities tyrime – Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcijoje – pateikta daug svarbių šios srities įžvalgų, problemų ir rekomendacijų. Neįmanoma paminėti jų visų, tam reikia atidžiai studijuoti tyrimą, tačiau keletą iš jų, vis dar aktualių ir dabar, norėtume išskirti.

Viena iš svarbių įžvalgų: **nėra bendrųjų IIF kokybės vertinimo rodiklių**. „Sudėtinga įvertinti fondo valdymo efektyvumą, nes nėra vertinimo instrumentų ir kriterijų sistemos, kuri tiktų visų tipų bibliotekoms ir atitiktų jų specifiką.“ Rekomenduojama „specialiųjų kolekcijų (senų, retų dokumentų) **fondų apyvartos** ir kitus rodiklius skaičiuoti atskirai, nes prieiga prie šių kolekcijų ir jų panauda yra specifinė.“

Pabrėžiama, kad „Mokyklų bibliotekoms būtina veiklos rodiklių (iš jų IIF gavimo, panaudojimo ir pan.) sistema, integruota į bendrą mokyklos vertinimo sistemą (analogiškai, kaip tai yra aukštojo mokslo studijas organizuojančiose institucijose Studijų kokybės vertinimo centrui vertinant studijų programas ir pačias institucijas).“

Dar viena svarbi šiame tyrime identifikuota problema – tai **autorių teisių reglamentavimo problema**. „Garsiniai ir regimieji dokumentai, garsinės knygos yra dokumentų rūšys, kurių panaudos nei Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (toliau – ATGTĮ), nei poįstatyminiai aktai nereglamentuoja. **Bibliotekos abejoja, ar pastarųjų dokumentų rūšių teikimas panaudai yra teisėtas, todėl riboja šių dokumentų įsigijimą.** Kyla problemų, pavyzdžiui, elektroninėje erdvėje viešinant bibliotekai padovanotas nuotraukas, laiškus ir kitus dokumentus, kai dovanojimo sutartyje nėra numatytos jų viešinimo sąlygos.“

Tyrimo autorės pažymi, jog būtina aiškiai ir vienareikšmiškai išaiškinti Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatas ir jas taikyti visų tipų bibliotekose, tam šioje srityje reikalinga kompetentinga pagalba. Problema, susisiejanti su LIBITOP išvada apie fondo aktualumo stoką, – tai **nesistemiškai atliekami aptarnaujamos bendruomenės poreikių tyrimai**. Bibliotekos turi nusistačiusios komplektavimo prioritetus (dažniausiai jais įvardinama aktuali, aptarnaujamos bendruomenės poreikius atitinkanti literatūra), tačiau **didžiąją dalį bibliotekų juos reiktų atnaujinti, atsižvelgiant į besikeičiančią aplinką ir naujas IIF valdymo sritis**. Demografiniai pokyčiai, medijų transformacijos ir tuo besiremianti naujoji bibliotekos filosofija suponuoja IIF komplektavimo prioritetų sistemos pokyčius. Svarbus komplektavimo politikos aspektas – aptarnaujamos bendruomenės poreikių tyrimai, kuriais remiantis vykdoma informacijos išteklių atranka reikalauja specialistų požiūrio, žinių, nuostatų atnaujinimo.

Šiame tyrime taip pat atliktas dviejų iš BIX metodikos perimtų rodiklių 1) Informacijos išteklių fondams komplektuoti skirtų lėšų vienai išduočiai (fiz. vnt.) ir 2) Dokumentų atnaujinimo fonde (fiz. vnt.) procentinės išraiškos 2008 ir 2017 m. palyginimas, apimantis visas bibliotekas.

Naudingai ir patraukliai statistinius duomenis, tarp jų ir fondo srities, savo svetainėje yra pateikusi IFLA³³. Čia išskiriama fizinių ir elektroninių dokumentų išduotis, yra palyginamumo galimybė, taikant išvestinius rodiklius (pvz. išduotis 1 mln. gyventojų, žr. 6 pav.).

---

³³ Pasaulio bibliotekų žemėlapis su išsamiais statistiniais duomenimis, <https://librarymap.ifla.org/>

6 pav. IFLA statistika

Kvebeko viešųjų bibliotekų asociacijos (Kanada) projektas „Kvebeko viešųjų bibliotekų nacionalinis portretas“, šiek tiek primenantis 2014 m. Lietuvoje sudarytą bibliotekų reitingą pagal BIX metodiką, kurį vykdant bibliotekos vertinamos pagal 5 rodiklius (įsigijimui skirtos išlaidos, darbo valandos, tinkamas plotas, žmogiškieji ištekliai ir sėdimos vietos). Fondo sričiai čia aktualus rodiklis „(informacinių išteklių) įsigijimui skirtos išlaidos“, skaičiuojamas **fondo atnaujinimo procentas**, kurio rekomendacija siekia 9% (IFLA rekomendacija savivaldybių viešosioms bibliotekoms – 10%).

Toliau pateiktame paveikslėlyje (žr. 7 pav.) matyti, kaip parodomas kiekvienos savivaldybės bibliotekos lygis pagal fondo įsigijimus, procentas nuo siektino tikslo (rekomenduojamo įsigyti knygų skaičiaus), skirtumas nuo provincijos bibliotekų vidurkio ir pan. Tokia susisteminta medžiaga leidžia palyginti bibliotekas, „įdarbina“ rodiklius, jos pagrindu asociacija rengia direktyvines gaires.

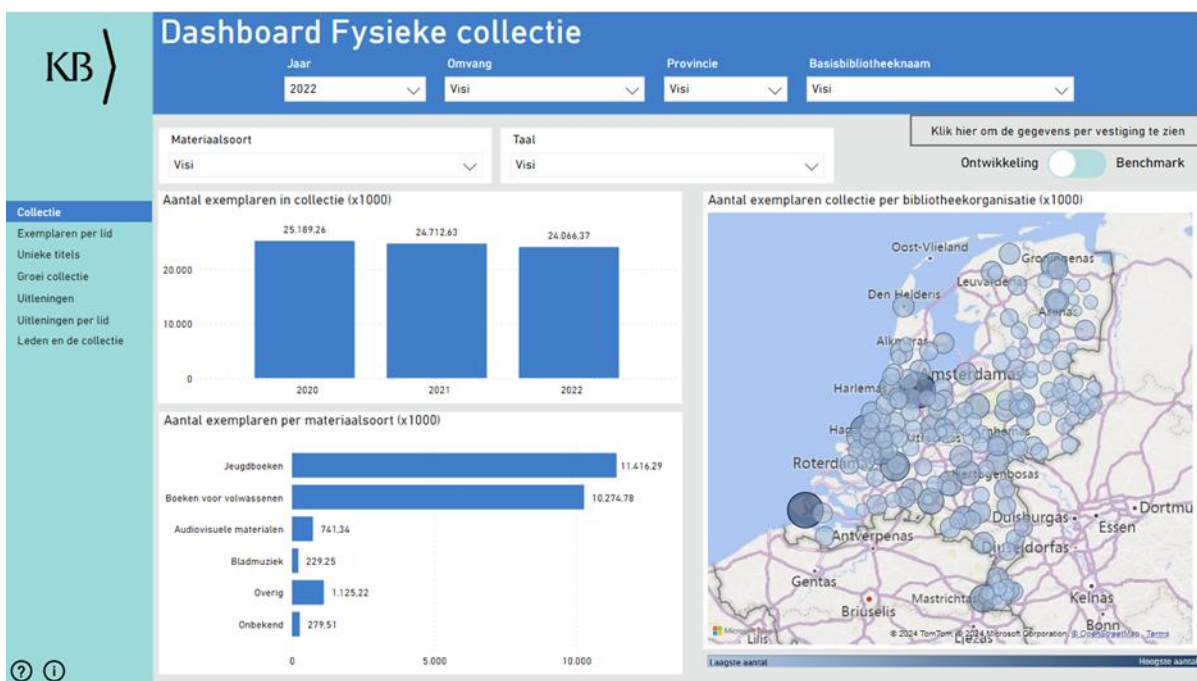

Le résultat pour les acquisitions pour la province du Québec s'est amélioré de 13% entre 2019 et 2022.

Province et régions administratives	Résultat	Écart province	Niveau	Acquisitions (livres imprimés)	Cible	Investissement requis
Province du Québec	84 %	n/a	5	1 280 707	1 869 005	588 298 livres
01-Bas-Saint-Laurent ³	77 %	-7 %	4	20 358	27 562	7 204 livres
02-Saguenay-Lac-Saint-Jean ³	68 %	-16 %	4	38 962	52 328	13 366 livres
03-Capitale-Nationale	80 %	-4 %	5	97 680	163 615	65 935 livres
04-Mauricie	89 %	5 %	5	52 238	63 965	11 727 livres
05-Estrie	86 %	2 %	5	47 484	64 540	17 056 livres
06-Région de Montréal	90 %	6 %	5	299 222	456 640	157 418 livres
07-Outaouais ³	61 %	-23 %	4	53 265	73 904	20 639 livres
08-Abitibi-Témiscamingue ³	62 %	-22 %	4	17 421	30 304	12 883 livres
09-Côte-Nord ³	65 %	-19 %	4	7 467	17 330	9 863 livres
10-Nord-du-Québec ³	77 %	-7 %	4	1 781	2 327	546 livres

7 pav. „Kvebeko viešųjų bibliotekų nacionalinis portretas“, fondo įsigijimai

Nyderlandų bibliotekų tinklas pateikia įvairių susistemintų duomenų grafikų, tarp jų ir fondo srities duomenų. Pavyzdžiui, skydelyje „Fizinė kolekcija“ (žr. 8 pav.) galima filtruoti duomenis pagal metus, vietovės dydį (gyventojų skaičių), provinciją (vietovę), biblioteką ir apžvelgti duomenis pagal tokius rodiklius: fondo dydis, fondo dydis pagal dokumentų rūšis, egzempliorių skaičius, tenkantis vienam registruotam bibliotekos skaitytojui, įsigytų, nurašytų dokumentų skaičius ir fondo augimo koeficientas, išduotis, išduotis pagal dokumentų rūšis, išduotis vienam registruotam skaitytojui ir t. t. Skydelyje „Kolekcija užsienio kalbomis“ galima lengvai rasti, kokiomis užsienio kalbomis ir kuriose bibliotekose galima rasti knygų. Taip pat šiuose skydeliuose galima įsijungti kelių ar daugelio metų bendrą grafiką, kuriame matyti, kaip kito vieno ar kito rodiklio vertės.

8 pav. Nyderlandų bibliotekų tinklo statistika, skydelis „Fizinė kolekcija“

Nyderlandų bibliotekų tinklui vadovaujanti Karališkoji biblioteka, bendradarbiaudama su Viešųjų bibliotekų susivienijimu (VOB), Centrinio statistikos biuru bei kitomis organizacijomis kasmet atlieka tyrimą, kuriame **analizuoja ir apibendrina pagal Bibliotekų sistemos įstatymą renkamus duomenis**, tarp jų ir fondo srities, o šį tyrimą pateikia su infografikais, diagramomis ir kt.

Nyderlandų karališkoji biblioteka, bendradarbiaudama su viešosiomis bibliotekomis, taip pat yra atsakinga už ketverių metų **Kolekcijos plano** parengimą. Šio plano tikslas – užtikrinti viešųjų bibliotekų fizinių ir skaitmeninių kolekcijų suderinamumą, vaidmenų pasiskirstymą fondo srityje ir kt. Tai bendroji Nyderlandų viešųjų bibliotekų fondo vizija, grindžiama fondo valdymo teisės aktais.

5.4 Išvados ir rekomencijos

- Fondo srityje būtina „įdarbinti“ statistinius neišvestinius ir išvestinius rodiklius (ypač išskirtus BIX metodikoje), **reguliariai rengti šių svarbiausių rodiklių** (fondo apyvartos, fondo apyvartos pagal atskiras kolekcijas – atvirųjų fondų, senųjų spaudinių ir kt., fondo atnaujinimo koeficiento, išduoties pagal pavadinimus ir kt.) **lyginamąją analizę** tarp apskričių bibliotekų, pasitelkiant kontekstinius duomenis – bibliotekos specifiką, jai priskirtas funkcijas, gautą finansavimą, skaitytojų/lankytojų skaičiaus didėjimą/mažėjimą ir kt., ir šiomis duomenų

analizėmis grįsti būsimą AVBA strategiją bei pavienių AVBA narių strategijas bei veiklos planus.

- Remiantis IFLA fondo srities standartais ir gairėmis³⁴, AVBA strategijos įgyvendinimo plane bei AVBA narių, apskričių bibliotekų, veiklos planuose **reguliariai peržiūrėti ir atnaujinti rodiklius-orientyrus**, atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją fondo srityje.
- Peržiūrėti, iš naujo apsvarstyti ir atnaujinti apskričių bibliotekų renkamų ir skaičiuojamų Regiono bibliotekų (SVB ir MB) fondų neišvestinių ir išvestinių rodiklių sąrašą, apsibrėžti, koku tikslu skaičiuojamas vienas ar kitas rodiklis. Reguliariai rengti Regiono bibliotekų (SVB ir MB) fondo srities duomenų lyginamąją analizę, galbūt pasitelkiant bibliotekų reitingavimo metodiką.
- Atlikti bendruomenės poreikių tyrimą, siekiant peržiūrėti, iš naujo įvertinti ir atnaujinti kiekvienos apskrities, savivaldybės ir mokyklos bibliotekos fondo komplektavimo prioritetus, parengti modernią, bendrą AVBA fondo komplektavimo viziją ir planą.
- Bendradarbiaujant su LATGA, AGATA ir kitomis kompetentingomis autorių teisių organizacijomis, imtis iniciatyvų siekiant postūmio autorių teisių reglamentavimo srityje, kad bibliotekos galėtų nevaržomai įsigyti ir teikti panaudai garsinius, regimuosius, elektroninius bei kitų formatų dokumentus.

VI. TARPTAUTIŠKUMAS IR TARPSEKTORINIS BENDRADARBIAVIMAS

Ši bibliotekų veiklos lauko sritis bene siauriausia kiekybine prasme fiksuojamų rodiklių atžvilgiu, tačiau savo svarba, turiniu ir aprėptimi neatsilieka nuo kitų, jau šioje apžvalgoje pristatytų, sričių. Apskričių viešųjų bibliotekų, LAB ir LNB ataskaitose, kurias organizacijos teikia LRKM, tarptautiškumą bei tarpsektorinį bendradarbiavimą apibūdinantys rodikliai nesikeitė ir išliko aktualūs tiek 2023 m., tiek 2024 m. planų ir ataskaitų formose. Kalbant apie Lietuvos bibliotekų statistikos metinę ataskaitą, joje nėra fiksuojami papildomi šiai sričiai aktualūs rodikliai, o tie, kurie

---

³⁴ Fondų plėtros strategijos rengimo taikant Conspectus modelį gairės (anglų k.), Gairės, skirtos garso ir vaizdo bei multimedijos medžiagai, saugomai bibliotekose ir kitose įstaigose (anglų k.), Privalomojo egzemplioriaus teisinių pagrindų gairės (anglų k.), Viešai prieinamų fondų, ypač saugomų bibliotekose ir archyvuose, skaitmeninimo gairės (anglų k.), Retų knygų ir rankraščių fondų skaitmeninimo gairės (anglų k.), Bibliotekų statistikos manifestas (anglų k.), Dovanojimo bibliotekų fondams gairės (anglų k.), Fotografijų priežiūra, tvarkymas ir saugojimas (anglų k.), Kultūros paveldo išsaugojimas: IFLA vadovas (anglų k.) ir kt., žr. <https://www.lnb.lt/informacijos-mokslu-specialistams/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/ifla-standartai-ir-gaires> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

apibrėžia tarpbibliotekinio skolinimo paslaugą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu, analizuojami „Dokumentų fondo“ srities dalyje. Tarptautiškumą ir tarpsektorinį bendradarbiavimą apibūdinančių duomenų rinkimo dubliavimosi skirtinguose rodiklių fiksavimo šaltiniuose (LRKM planų ir ataskaitų formose, Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje ir kt.) nebuvo aptikta.

Atliekant šios srities 2019–2024 m. vykdytų tyrimų analizę, išryškėjo tai, kad daugiausiai tiek bibliotekų, tiek išorės institucijų tyrėjų dėmesio sulaukia partnerysčių mezgimo ir vystymo su kitomis šalies įstaigomis tematika.

Kalbant apie tarptautiškumą ir bibliotekų bendradarbiavimo svarbą bei naudą, verta akcentuoti tarptautinės bibliotekų asociacijų ir institucijų federacijos (IFLA) vaidmenį. Savo veiklos strategijoje, manifestuose ir iniciatyvose IFLA sistemingai pabrėžia bibliotekų, kaip svarių partnerių, poziciją tarptautinėse organizacijose, dalyvavimo mezgant ir plėtojant partnerystes reikšmę.

6.1. Statistiniai duomenys

Tarptautiškumo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo srityje bibliotekų veiklos laukui aktualūs naujausi rodikliai apibrėžiami ir/ar sistemingai fiksuojami šiuose nacionalinio lygmens šaltiniuose:

- a) AVB, LAB, LNB atveju – Kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų metinių veiklos planų ir veiklos planų vykdymo ataskaitų formose;
- b) SVB atveju – 2023/2024 m. bibliotekų veiklos planuose;
- c) mokyklų bibliotekų atveju – rodiklių šaltinių nerasta.

Verta paminėti, kad šie rodiklių šaltiniai yra skirti sisteminti bendro pobūdžio duomenis, tačiau neretai bibliotekos su partnerystėmis ar tarptautiniu bendradarbiavimu susijusius rodiklius gali rinkti savarankiškai. Dažnu atveju tai atliekama konkrečių projektų ar iniciatyvų kontekste, tačiau dėl tokių rodiklių epizodiškumo jie nėra aptariami ar analizuojami šioje apžvalgoje. Taip pat, kalbant apie kai kuriais atvejais AVB savarankiškai vykdomą priskirto regiono SVB veiklos rodiklių rinkimą, reikėtų paminėti, kad tarptautiškumo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo tema papildomi rodikliai nėra fiksuojami.

Visi šiai bibliotekų veiklos sričiai aktualūs rodikliai yra neišvestiniai, o visais atvejais fiksuojama reikšmė – „vnt.“. Aktualių rodiklių kategorizavimas leido įvardyti **5 apibendrinančius kriterijus**, kurie savo apimtimi yra gana nevienodi (įvardijamas apibendrintas kriterijus, kokius rodiklius apima ir kurios bibliotekos šiuos rodiklius sistemingai fiksuoja):

1) Partnerysčių mezgimas ir vystymas su kitomis valstybės organizacijomis, įstaigomis bei verslu. Šiam kriterijui iš viso priskirta daugiausiai – vienuolika – stebėsenos rodiklių. Du šio kriterijaus rodikliai, kuriuos fiksuoja AVB, LAB ir LNB, yra „bendradarbiaujant su švietimo ir

mokslo įstaigomis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“ ir „bendradarbiaujant su *kitomis* įstaigomis ir organizacijomis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“. Kiti trys rodikliai, kuriuos fiksuoja išimtinai AVB ir LNB, yra „bendradarbiaujant su *kitomis kultūros* įstaigomis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“, „bendradarbiaujant su *verslo* įmonėmis ir organizacijomis bei *valstybės* įmonėmis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“ ir „bendradarbiaujant su *nevyriausybinėmis* organizacijomis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“. Dar trys šio kriterijaus rodikliai, kurie išimtinai fiksuojami tik LAB, yra „bendradarbiaujant su *kitomis bibliotekomis* įgyvendintų iniciatyvų skaičius“, „bendradarbiaujant su *neįgalųjų integracijos* institucijomis ir organizacijomis įgyvendintų iniciatyvų skaičius“ ir „bendradarbiaujant su *leidėjais* įgyvendintų iniciatyvų skaičius“. Tik LNB pateikia ir fiksuoja rodiklį „bendradarbiaujant su *valstybės institucijomis* įgyvendintų iniciatyvų skaičius“. Tuo tarpu kai kurios SVB (pvz., Kauno m., Kauno raj. SVB) savo metiniuose planuose nusimato partnerystę apibendrinantį veiklos stebėsenos rodiklį „bendradarbiaujant su *kultūros, švietimo ir mokslo įstaigomis, bendruomenėmis, nevyriausybinėmis ar verslo* organizacijomis įgyvendintų iniciatyvų (projektų) ir (ar) kitų veiklų skaičius“ ir atskirai bendradarbiavimo atvejų su skirtingomis organizacijomis nedetalizuoja. Nėra iki galo aišku, kodėl pasirinktas toks fiksavimo rodiklis, tačiau galima manyti, kad SVB atveju nėra teikiama svarba organizacijos, su kuria vykdyta partnerystė, tipui ar veiklos sričiai, koncentruojamasi į patį bendradarbiavimo faktą. Taip pat dalis SVB (pvz., Kauno raj. SVB) metiniuose planuose nusimato fiksuoti „pasirašytų *bendradarbiavimo sutarčių* skaičių“. Galima pastebėti, jog tiek šio kriterijaus rodikliai, tiek, kaip matysime, ir kitų kriterijų, priklauso nuo bibliotekos tipo ir specifiskai vykdomų priskirtų funkcijų bibliotekų lauko kontekste.

2) Tarptautinių projektų įgyvendinimas. Šiam apibendrintam kriterijui priskirti keturi bibliotekų veiklos stebėsenos rodikliai. Visoms bibliotekoms (išskyrus mokyklų) bendras renkamas rodiklis yra „tarptautinių projektų, kuriuos įgyvendina (-o) arba dalyvauja (-o) įgyvendinant biblioteka, skaičius“. Dar du rodikliai, kuriuos atskirai išskiria bei fiksuoja AVB, LAB ir LNB, yra „tarptautinių projektų, kuriuos įgyvendina (-o) biblioteka, skaičius“ ir „tarptautinių projektų Lietuvoje ir užsienyje, kuriuose dalyvauja (-o) biblioteka, skaičius“. Ir ketvirtasis rodiklis, kurį išimtinai galima aptikti kai kurių SVB (pvz., Kaišiadorių raj. SVB) metiniuose veiklos planuose, yra įvardijamas kaip „konkreto tarptautinio projekto, kuriame dalyvauja biblioteka, įgyvendintų veiklų ir/ar užsiėmimų skaičius“.

3) Dalyvavimas tarptautinių organizacijų ir grupių veikloje. Šiam kriterijui priskiriami trys veiklos rodikliai, kuriuos renka ir pateikia išimtinai tik LAB ir LNB – „tarptautinių organizacijų, kurių narė įvairiomis formomis yra biblioteka, skaičius“, „bibliotekos narystės tarptautinėse organizacijose skaičius“ ir „tarptautinių darbo grupių, kurių ekspertinėse veiklose dalyvavo bibliotekos darbuotojai, skaičius“. Manytina, jog šių dviejų bibliotekų narystė tarptautinėse

organizacijose bei grupėse yra dažniau praktikuojama nei kitose viešosiose ar mokyklų bibliotekose, todėl šių rodiklių fiksavimo aktualumas pastarųjų bibliotekų atveju nėra toks išreikštas.

4) Asmenų iš kitų Lietuvos ir užsienio organizacijų praktika bei stažuotės. Šis kriterijus pats savaime yra gana siauras, tačiau, manytina, svarbus stebint ir analizuojant bibliotekų veiklą. Šiam kriterijui priskirtas tik vienas šiai dienai išimtinai kai kurių SVB (pvz., Kauno m. SVB) metiniuose planuose apibrėžiamas rodiklis – „įstaigoje praktiką atlikusių asmenų skaičius“. Neatmestina, jog panašios formuluotės rodiklius savarankiškai renka ir kai kurios AVB, tačiau analizuotuose ir visoms bibliotekoms bendruose šaltiniuose jis nėra apibrėžiamas.

5) Tarpkultūrinis bendradarbiavimas, siekiant prisidėti prie tautinių mažumų integracijos Lietuvoje. Šiam kriterijui priskirtas vienas rodiklis, kurį išimtinai savo metiniuose planuose fiksuoja kai kurios SVB (pvz., Kauno raj. SVB) ir jis apibrėžiamas kaip „organizuotų renginių, kurie užtikrina tarpkultūrinio bendradarbiavimo tęstinumą ir prisidėjimą prie ukrainiečių bei kitų tautinių mažumų integracijos Lietuvoje, skaičius“. Tiek karinės Rusijos invazijos į Ukrainą kontekste, tiek apskritai augančios kitataučių imigracijos į Lietuvą fone, tampa itin aktuali bendradarbiavimo su įvairiomis nevyriausybinėmis ar kitomis organizacijomis tematika, kitataučių asmenų įtraukties skatinimo ir sėkmingo jos užtikrinimo veiklų rodikliai. Nepaisant to, jog bibliotekoms bendruose šaltiniuose tokie rodikliai nėra apibrėžiami bei nėra prašoma jų sistemingai fiksuoti, tokio pobūdžio veiklos, projektai ar renginiai yra vykdomi. Tačiau verta būtų svarstyti apie vienodų rodiklių apibrėžimą bei įtraukimą šia tema.

6.2. Tiriamoji veikla

Kalbant apie 2019–2024 m. atliktus tyrimus tarptautiškumo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo temomis, didžioji jų dalis buvo projektiniai (jungtiniai) arba užsakomieji, kuriuos atliko pačios bibliotekos arba tyrimų agentūros (8 tyrimai). Taip pat keli tyrimai buvo atlikti LNB (6 tyrimai) arba savarankiškai konkrečių AVB (2 tyrimai). Dar du tyrimai – akademiniai. SVB ir mokyklų bibliotekų savarankiškai inicijuotų ar vykdytų tyrimų partnerysčių tema nebuvo rasta.

Kaip ir veiklos stebėsenos rodiklių atveju, taip ir tyrimų atveju daugiausia jų buvo vykdoma *partnerysčių mezgimo ir vystymo su kitomis valstybės organizacijomis, įstaigomis ar verslu* temomis³⁵. Kalbant apie pastarųjų tyrimų objektus arba tikslines grupes, daugiausiai jų buvo nukreipta į bibliotekų tinklą. Tyrimuose analizuojama AVB, SVB ir mokyklų bibliotekų

---

³⁵ Pz., tyrimų „Lietuvos regionų viešųjų bibliotekų“ ir „Mokyklų bibliotekų bendradarbiavimo stiprinimas“ apibendrinimas, 2019; „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo viešosiose bibliotekose modelis“, 2020; „Asmenų, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto, informacijos poreikiai ir bibliotekų teikiamų paslaugų prieinamumas“, 2021, kt.

bendradarbiavimo situacija bei ateities poreikiai įvairiose veiklos srityse, tarpbibliotekinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo svarba bei reikšmė vykdant medijų ir informacinio raštingumo ugdymo veiklas, taip pat siekiant kuo efektyviau patenkinti asmenų su negalia informacinius poreikius, gerinant bibliotekų paslaugų prieinamumą ir pritaikomumą. Dalies partnerysčių mezgimą ir vystymą su kitomis Lietuvos organizacijomis arba verslu analizuojančių tyrimų tikslinė grupė buvo savivaldybių viešosios bibliotekos. Šiai tyrimų grupei priskirtuose tyrimuose epizodiškai pristatomos SVB bendradarbiavimo pagrindu vykdytos kultūrinio pobūdžio veiklos, taip pat analizuojami SVB drauge su partneriais organizuoti ir įgyvendinti projektai, bendradarbiavimo svarba bibliotekose vykstančių strateginių pokyčių valdymo procese. Taip pat du tyrimai buvo orientuojami į kultūros ar kitų sektorių organizacijų tikslinių grupių analizę, kuriuose pristatoma tarpsektorinio bendradarbiavimo reikšmė ir galimybės, siekiant kokybiško mokymosi visą gyvenimą proceso užtikrinimo.

Tarptautinių projektų įgyvendinimą analizuojančių tyrimų blokui priskirti 7 tyrimai, kurių dalis yra tie patys kaip ir pirmojo tyrimų bloko atveju, tačiau tam tikrose tyrimų vietose yra kalbama konkrečiau apie tarptautinių projektų įgyvendinimą apibendrintai kultūros organizacijose (4 tyrimai) ir konkrečiai SVB (3 tyrimai)³⁶. Tyrimuose analizuojama situacija ir kliūtys tarptautinių projektų rengimo bei įgyvendinimo klausimais, taip pat bibliotekų dalyvavimas tarptautiniuose projektuose ir paraiškų teikimo pasiskirstymas į skirtingas programas, covid-19 pandemijos poveikis tarptautinių partnerysčių vystymui. Šalia šios tematikos, dalyje tų pačių tyrimų paliečiama asmenų iš kitų Lietuvos ir užsienio organizacijų praktikų bei tarpkultūrinio bendradarbiavimo, siekiant prisidėti prie tautinių mažumų integracijos Lietuvoje, analizė.

6.3. Statistinių rodiklių ir tyrimų rekomendacijos pagal LIBITOP, BIX, IFLA, kitų užsienio bibliotekų asociacijų praktiką

Tarpbibliotekinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo tiek su Lietuvos, tiek su užsienio kultūros ir kitų sričių organizacijomis, įstaigomis ar verslu, praktikos bibliotekų veiklos lauke šiandien vystomos pakankamai aktyviai ir sėkmingai. IFLA – tarptautinio bibliotekų bendradarbiavimo ašis bei kryptingumo kelrodis, o šiam vaidmeniui bei funkcijoms įgyvendinti rengiamos aktualios strategijos (IFLA 2019–2024 m. strategija³⁷) ir pasirašomi manifestai (2022 m. IFLA ir UNESCO

---

³⁶ Pvz., „Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų kultūrinė veikla (2007–2017 m.)“, 2019; „2021 m. regionų kultūros organizacijų apklausa“, 2021; „Lietuvos kultūros sklaidos užsienyje tikslinių priemonių ir jų poveikio vertinimas“, 2022; kt.

³⁷ <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-lt.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19].

viešųjų bibliotekų manifestas³⁸). Naujausias ir aktualiausias nacionaliniame bibliotekų asociacijų lauke dokumentas buvo pasirašytas 2024 m. balandį („Lietuvos bibliotekų asociacijų ketinimų protokolas“³⁹), o bendradarbiavimo įtvirtinimas sutartyse ir kitokio pobūdžio dokumentuose gana dažna praktika, užtikrinant bendradarbiaujančių šalių įsipareigojimus bei bendrus tikslus.

Verta būtų atsižvelgti į *kontekstinius* rodiklius (LIBITOP (2014)⁴⁰ tyrime naudojama sąvoka ir rekomendacija), kurie galėtų turėti sąsajas ir vienokį ar kitokį poveikį tarptautiškumo arba tarpsektorinio bendradarbiavimo veiklų stebėsenai bibliotekose. Tokių kontekstinių rodiklių pavyzdžiai galėtų būti: specialistų, tobulinusių kvalifikaciją kitų organizacijų rengtuose mokymuose, užsienyje vykusiųose mokymuose, skaičius; finansavimo šaltiniai ir išlaidos bibliotekų specialistų dalyvavimui kvalifikacijos kėlimo renginiuose Lietuvoje, užsienio šalyse; AVB suteiktų konsultacijų nustatyto regiono AVB ir mokyklų bibliotekoms, taip pat ne regiono bibliotekoms, skaičius; projektų, kuriuose AVB ir SVB bei mokyklų bibliotekos yra partneriai ir/ar prisideda juos įgyvendinant, skaičius; tarptautinių kvalifikacijos tobulinimo projektų, į kuriuos įtraukti regiono SVB ir mokyklų bibliotekų specialistai, skaičius ir kt.

6.4. Išvados ir rekomendacijos

Ateityje būtų galima rinkti rodiklius jų turinio prasme orientuojantis ne tik į organizacijos, su kuria bendradarbiaujama, tipą ar veiklos sritį (t. y., nevyriausybinės organizacijos, švietimo įstaigos, verslo organizacijos ar kt.), bet ir į vystomos partnerystės turinį arba tikslą (pvz., „tvarumo skatinimas“, „darnaus vystymosi puoselėjimas“, „bendruomenės švietimo užtikrinimas“ ar pan.). Tokių papildomų rodiklių įvedimas turėtų sietis su nacionaliniais ir/ar tarptautiniais strateginiais siekiniais. Taip pat, manytina, būtų verta fiksuoti ir sistemingai rinkti duomenis apie asmenis iš užsienio šalių, kurie stažavosi ar vizitavo bibliotekose per ataskaitinius metus. Tokio pobūdžio rodikliai leistų stebėti vykstančių žmogiškųjų išteklių mainų bibliotekose situaciją ir kaitą. Vis dėlto analizuojant papildomų rodiklių svarbą ir įvedimą tuo pačiu reikėtų konstruktyviai išdiskutuoti jų poreikį, kad būtų išvengta perteklinio informacijos rinkimo ar dubliavimo. Visas žinojimas, grįstas jau vykdytais Lietuvos bibliotekų tinklo tyrimais ir fiksuojamais statistiniais rodikliais bei

---

³⁸ https://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/Dokumentai/IFLA_UNESCO_2022_LT.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19].

³⁹ <https://www.lbd.lt/pasirasytas-pirmasis-nacionalinis-biblioteku-asociaciju-susitarimas/> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19].

⁴⁰ Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų strategijų, kokybinių ir kiekybinių veiklos rodiklių tyrimas (LIBITOP tyrimo dalis), 2014 m.. https://drive.google.com/file/d/0B2eahNizpAafSjg2SIRBdnZBTnc/edit?resourcekey=0-j0z_tZ_YPx4E0tWkGYAwXA [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-12].

„pilkosiomis zonomis“, apie ką informacijos bibliotekų lauke trūksta, turėtų būti įvertinamas ir panaudojamas AVBA ateities tyrimams.

Tam, kad būtų užtikrintas bibliotekų ir kitų sektorių organizacijų bendradarbiavimo tęstinumas, bibliotekoms (ir bendrai AVBA) būtų naudinga organizuoti bei vykdyti tyrimus, nukreiptus į jau esamų ir potencialių partnerių tyrimus, išsiaiškinant jų lūkesčius bei poreikius ir vėliau pasiūlant tikslingą bei kryptingą bendradarbiavimą abipusei naudai gauti. Šie tyrimai ir gilesnė partnerių analizė ypač pasitarnautų rengiant strateginius veiklos planus bei ateities veiklų prioritetines gaires.

IŠVADOS

1. Visuotinė ir vienoda tvarka bibliotekos fiksuoja tik Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitai ir LRKM ataskaitai teikiamus duomenis, kurių pagrindas yra visų bibliotekų pildomas bibliotekos dienoraštis, LIBIS/METIS apskaita ir kiti šaltiniai. Iš šių rodiklių LNB kasmet rengia lyginamąją AVB statistinių duomenų analizę, kurioje kiekviena AVB gali matyti savo biblioteką kitų AVB kontekste.

2. Palyginus su ankstesne Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos forma, kuri keičiama nuo 2024 metų, matyti, kaip kinta dėmesys tam tikroms bibliotekinės veiklos sritims: kai kurių rodiklių atsisakyta (pavyzdžiui, žmogiškųjų išteklių srityje – darbuotojų darbo laikas, darbuotojų išsimokslinimas, dokumentų fondo srityje – kai kurių dokumentų kategorijos; išduotis moksleiviams ir studentams ir t. t.), atsirado naujų rodiklių (pavyzdžiui, mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinių edukacijų srityje pagausėjo veiklų rodiklių, fondo srityje – el. dokumentų rodiklių ir kt.). Šį pokytį galime sieti su asmens duomenų politikos pokyčiais, vienu bibliotekinės veiklos sričių nunykimu, kitų – populiarėjimu.

3. LRKM ataskaitoje nemaža dalis informacijos pateikiama laisva forma, yra kintanti, priklauso nuo einamųjų metų prioritetinės veiklos, bendrų projektinių AVB veiklų įgyvendinimo, todėl palyginti šiuos laisva forma pateikiamus duomenis yra sudėtinga.

4. Kiti pasirinktinai renkami rodikliai tiek AVB viduje, tiek susiję su aptarnaujamos teritorijos bibliotekomis (ypač mokyklų bibliotekomis), nėra unifikuoti, nėra vienodos sistemos/vienodų rodiklių rinkinio. Prieigos prie vidinių duomenų šaltinių galimybių nėra. Todėl galimybės naudoti šiuos duomenis ir bendrai analizuoti pasirinktinai renkamus duomenis Lietuvos mastu galimybių taip pat nėra.

5. Apskričių bibliotekos kasmet rengia Regiono bibliotekų statistikos ataskaitas, kuriose pateikiama informacija apie bibliotekų tinklą (pvz., bibliotekų tinklo tankumo koeficientas), bibliotekų prieigą (pvz., bibliotekų prieigos tankumo koeficientas), tinklo pokyčius ir kt. Tačiau nėra duomenų apie bendras Regiono bibliotekų statistikos ataskaitų pateikimo metodines rekomendacijas, o AVB Regiono bibliotekų statistikos ataskaitas rengia pagal poreikį ir ne visi rodikliai pateikiami vienodai, todėl juos sunku palyginti.

6. Regiono SVB renka skirtingus duomenis apie vykdomą veiklą. Bibliotekos pateikia ataskaitas vietinės valdžios institucijoms (steigėjui), kuriose parodo, kaip jų veikla atitinka numatytus tikslus. Kiekviena biblioteka gali turėti skirtingą požiūrį į duomenų rinkimą, todėl rezultatai ir rodikliai skiriasi. 2020 m. LNB parengtos *savivaldybės viešosios bibliotekos tekstinės ataskaitos rengimo metodikos rekomendacijos* yra tik gairės ataskaitų rengimui. Rekomendacijas SVB taiko lanksčiai, pagal bibliotekos poreikius, todėl atlikti išsamesnes SVB bibliotekų veiklos analizės yra ganėtinai sudėtinga.

7. Dar mažiau informuotumo turima apie mokyklų bibliotekas ir jų vykdomą veiklą. Mokyklų bibliotekų atveju rodiklių šaltiniais (be Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitos) gali būti laikomi tik mokyklų metiniai veiklos planai ir savivaldybių švietimo skyrių ataskaitos. Tačiau dėl didelio mokyklų skaičiaus ir šių šaltinių skirtingumo, bendros jų pateikimo metodikos bei formos nebuvimo jų apžvelgti ir palyginti nacionaliniu mastu nėra galimybės.

8. Pagrindiniuose šaltiniuose (Lietuvos bibliotekų statistikos ir LRKM ataskaitoje) dominuoja neišvestiniai rodikliai, kurie gali ir turi būti pagrindas skaičiuoti išvestiniams rodikliams, turėtų būti pasitelkiami AVBA rengiant statistinių duomenų lyginamąsias analizės, inicijuojant ir vykdant tyrimus. Tuo tarpu analizuojant duomenis, aptikta nedaug fiksuojamų išvestinių rodiklių (pvz., kurie rodytų išlaidų efektyvumą, skaitomumą, lankomumą, gyventojų sutelkimą, fiksuotų fondo apyvartą, fondo atnaujinimą, padėtų įvertinti fondo kokybę ir t. t.). Bibliotekų kasdienybėje išvestiniai rodikliai beveik neregistruojami, nėra veiksmingai susiejami su bibliotekų ar AVBA strategijomis bei veiklos planais. Nėra atliekama detalesnių duomenų analizių, pvz., susijusių su aptarnavimo kaštų ar ekonominio efektyvumo skaičiavimais, ekonominiu ir socialiniu bibliotekų vertės nustatymu, siūlomų paslaugų (pvz., mokymų, kultūrinių edukacijų gyventojams) poveikiu, fondo aktualumu skaitytojams ir kt. Išvestinių rodiklių stoka neretai kelia sunkumus organizuojant kryptingus bibliotekų veiklos tyrimus ir tikslingą bei efektyvų bibliotekų palyginimą.

9. Žvelgiant į užsienio šalių bibliotekų bei įvairių asociacijų patirtį, galima pastebėti ryškesnį palyginamumą per išvestinius rodiklius dėsninumą. Užsienio bibliotekų asociacijos ar nacionalinės bibliotekos savo ataskaitose linkusios ne tik pateikti skaičius ir aprašyti faktus, bet ir giliau analizuoti esamus duomenis, įtraukdamos kontekstinius dėmenis bei demografines ir socialines aplinkybes. Pagrindinis AVBA valdomų duomenų trūkumas, lyginant su užsienio šalių bibliotekų statistikos apžvalgomis, yra gilesnių įžvalgų ir konteksto stoka.

10. Nuo reikšmingiausių bibliotekų lauko tyrimų – „BIX (Bibliotheksindex) metodikos taikymas vertinant Lietuvos viešųjų bibliotekų veiklą“ (2013), LIBITOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studijos (2014) – jau praėjo dešimtmetis. Kai kuriais aspektais situacija yra pasikeitusi, tačiau pastebimos ir tebesitęsiančios, įsisenėjusios bibliotekų lauko problemos (pavyzdžiui, išvestinių rodiklių įvedimo ir „įdarbinimo“ stoka, autorių teisių reglamentavimo išaiškinimo bibliotekoms problema ir kt.).

11. 2019 m. AVB šalies mastu atliktas priskirtos teritorijos bibliotekų veiklos, poreikių bei bendradarbiavimo galimybių tyrimas yra paskutinis bendras tokios apimties AVBA inicijuotas tyrimas.

12. AVB tiriamoji veikla, be visoms bendro kas dvejus metus vykdomo vartotojų pasitenkinimo paslaugomis tyrimo, yra nestructūruota ir nereguliari.

13. Trūksta duomenų ir tyrimų, susijusių su:

- darbuotojų atstovavimo veiklomis, bibliotekininkų prestižo didinimu, darbuotojų pasitenkinimu darbo sąlygomis ir aplinka, finansiniais ištekliais, jų panaudojimu ir poveikiu;
- gyventojų mokymų, kultūrinių edukacijų poveikiu;
- dokumentų fondo sudėtimi, fondo aktualumu vartotojams, komplektavimo prioritetais,
- bendruomenės poreikiais.

Sisteminų vertinimo analizių nebuvimas apsunkina bibliotekų veiklų įvertinimą, perspektyvų numatymą ir prioritetinį planavimą.

14. Tiriamoji veikla regionų bibliotekose nėra struktūruota. Tik dalis SVB į tinklalapius integruoja atliekamų tyrimų sritį. Dažniausiai orientuojamasi į paslaugų vertinimą. Taip pat galima daryti prielaidą, jog SVB atlieka tyrimus, tačiau jų rezultatai ne visada yra viešai skelbiami ir prieinami.

15. Bibliotekų veiklos lauke aptinkamos įsisenėjusios problemos: mokyklų bibliotekų (ne)matomumas bendrame bibliotekų lauke; garsinių ir regimųjų dokumentų teikimo panauda (trūksta aiškaus ir vienareikšmiško Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų išaiškinimo).

REKOMENDACIJOS

AVBA lauko bibliotekoms vertėtų bendrai rinkti papildomus duomenis, susijusius su darbuotojų atstovavimo veiklomis, bibliotekininkų prestižo didinimu, darbuotojų pasitenkinimu darbo sąlygomis ir aplinka, vystomų partnerysčių turiniu ir tikslais, užsienio šalių atstovų vizitais bibliotekoje per ataskaitinius metus ar pan. Pastarieji duomenys galėtų prisidėti prie bibliotekininko profesijos prestižo didinimo, lengvesnio naujų kompetentingų ir perspektyvių darbuotojų pritraukimo ar išlaikymo darbo vietoje, padėtų stebėti vykstančių tarptautinių ir tarpsektorinių veiklų bibliotekose situaciją bei kaitą.

Vertėtų atkreipti dėmesį į žmogiškųjų ir finansinių išteklių srities būklę, kadangi šioje srityje kylančios problemos (pvz., personalo kokyčiai, kompetencijos ir motyvacijos stoka, finansavimo stoka ar neefektyvus lėšų panaudojimas ir kt.) tiek trumpalaikėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje daro didelę įtaką paslaugų plėtrai, teikiamų paslaugų kokybei, infrastruktūros tobulinimui ir atnaujinimui. Todėl siekiant vertinti esamą žmogiškųjų išteklių situaciją, numatyti ateities motyvavimo, kvalifikacijos poreikius ir būsimus personalo pokyčius, drastiškai mažėjant profesionalių bibliotekininkų skaičiui, vertėtų pagalvoti apie bendrus šios srities duomenų rinkinius, kurie padėtų nuosekliai stebėti ir atitinkamai reaguoti.

Kadangi mokyklų bibliotekų veikla vis dar tebėra „pilkoji zona“, rekomenduojama sutelkti dėmesį į jų Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaitoje pateikiamus duomenis ir paieškoti būdų, kaip rinkti papildomus duomenis visos šalies mastu.

Rekomenduojama peržiūrėti, iš naujo apsvarstyti ir atnaujinti apskričių bibliotekų renkamų ir skaičiuojamų Regiono bibliotekų (SVB ir MB) neišvestinių ir išvestinių rodiklių sąrašą, apibrėžti, koku tikslu skaičiuojamas vienas ar kitas rodiklis, galbūt parengti Regiono bibliotekų statistinės analizės metodiką, kuri būtų vieninga visoms AVB.

Mąstant apie tolimesnes statistinės analizės kryptis, daug rodiklių norėtųsi interpretuoti skirtingais pjūviais. Rekomenduotina įsivesti aktualias dimensijas (pvz., amžius, lytis, profesija/veikla ar kt.) ir „normalizavimo“ faktorius (pvz., rodiklis X vienam bibliotekos vartotojui, X vienam regiono gyventojui, X vienam bibliotekos darbuotojui ir pan.), kurie galėtų būti pritaikomi įvairiose srityse ir leistų geriau palyginti skirtingo dydžio bibliotekas, skirtingus regionus ir veiklų poveikį skirtingoms tikslinėms auditorijoms. Remiantis BIX metodika, rekomenduojama sukurti išvestinių rodiklių rinkinį, kuris galėtų pasitarnauti kaip bibliotekų veiklos stebėsenos priemonė. Tokius rodikius-orientyrus, atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją, reikėtų reguliariai peržiūrėti ir atnaujinti, remiantis IFLA standartais ir gairėmis.

Būtina „įdarbinti“ statistinius neišvestinius ir išvestinius rodikius (ypač išskirtus BIX metodikoje): reguliariai rengti lauko bibliotekų šių svarbiausių rodiklių lyginamąją analizę, pasitelkiant kontekstinius duomenis (t.y., atsižvelgti į bibliotekos specifiką, jai priskirtas funkcijas, gautą finansavimą, skaitytojų/lankytojų skaičiaus didėjimą/mažėjimą ir kt.), galbūt paraleliai pasitelkiant bibliotekų

reitingavimo metodiką ir šiomis duomenų analizėmis grįsti būsimą AVBA strategiją bei pavienių AVBA narių strategijas ir veiklos planus.

Prisitaikant prie bibliotekinių procesų pokyčių, AVB gali būti naudinga sukurti bendrą tyrimų metodiką, į tiriamąją veiklą nuosekliau ir metodiškiau įtraukti regiono bibliotekas bei jų filialus, įgyvendinant AVB/SVB/mokyklų bibliotekų bendras ilgalaikes veiklas (projektai, programos, iniciatyvos ir pan.), analizuoti jų poveikį aptarnaujamos teritorijos bibliotekų vartotojams.

Svarbu stiprinti ABV bendradarbiavimą su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis tyrimų srityje, integruojant naujausius teorinius veiklos modelius ir juos testuojant, pagal galimybes dalyvauti bendruose tyrimuose su Europos valstybių bibliotekomis ar jų asociacijomis, dalyvauti užsienio šalių bibliotekų patirties pasidalijimo vizituose apie informacijos ir duomenų valdymą, tyrimų vykdymą.

Be to, siekiant išspręsti įsisenėjusias bibliotekų lauko problemas autorių teisių reglamentavimo ir interpretavimo srityje, reikėtų plėtoti ryšius su su LATGA, AGATA ir kitomis kompetentingomis autorių teisių organizacijomis, siekiant postūmio, kad bibliotekos galėtų nevaržomai įsigyti ir teikti panaudai garsinius, regimuosius, elektroninius bei kitų formatų dokumentus.

Patartina atsižvelgti į užsienio šalių bibliotekas ir bibliotekininkus vienijančių asociacijų veiklą, pasinaudoti jų gerąja praktika – atverti duomenis ir dalintis jais su bibliotekininkų bendruomene ir plačiąja visuomene, diegti pažangias duomenų pateikimo ir atvaizdavimo technologijas ar kt.. Būtų vertinga bendradarbiauti su kitomis kultūros įstaigomis ar mokslinius tyrimus atliekančiomis institucijomis, dalijantis idėjomis ir patirtimi, kaip sukurti duomenų platformą arba AVBA interneto svetainėje atskirą skiltį, kurioje būtų kaupiama metodinė informacija, tyrimų atskaitos, statistiniai duomenys, lyginamosios analizės.

Siūloma ir rekomenduojama artimoje ateityje pasirinktinai atlikti bibliotekų laukui aktualius tyrimus:

1) žmoniškųjų ir finansinių išteklių srityje – AVB/SVB/mokyklų bibliotekų darbuotojų funkcijų, kaitos ir veiklos efektyvumą identifikuojantis tyrimas;

2) paslaugų srityje – paslaugų stiprioms bendruomenėms tyrimas, kuris galėtų sutelkti dėmesį į bendruomenės poreikius, teikiamas ir potencialias paslaugas skirtingoms auditorijoms, bendradarbiavimą su įvairiais socialiniais partneriais, infrastruktūros pritaikymą bendruomenės poreikiams, tvarumo ir žaliosios energijos priemonės;

3) mokymosi visą gyvenimą ir kultūrinių edukacijų srityje – gyventojų mokymų ir kultūrinių edukacijų poveikio analizė, kurios pagrindas galėtų būti gyventojų mokymų vertinimo apklausa;

4) dokumentų fondo srityje – bendruomenės poreikių tyrimas, siekiant peržiūrėti, iš naujo įvertinti ir atnaujinti kiekvienos AVB, SVB ir mokyklos bibliotekos fondo komplektavimo prioritetus, parengti modernią ir bendrą AVBA fondo komplektavimo viziją bei planą;

5) tarptautinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo srityje – nukreiptas į jau esamas ir potencialias partnerystes tyrimas, dėmesį sutelkiantis į partnerysčių lūkesčius bei poreikius, tikslingą ir kryptingą bendradarbiavimą abipusei naudai gauti.

ŠALTINIAI

Bibliotekos dienoraštis <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.268644/asr>

Bibliotekos fondo bendrosios apskaitos knyga <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.268644/asr>

IFLA pasaulio bibliotekų žemėlapis <https://librarymap.ifla.org/>

Kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų (apskričių bibliotekų) metinio veiklos plano vykdymo ataskaitos forma (2022 m. gruodžio 20 d. įsakymo Nr. ĮV-1016 redakcija)

<https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/YPWX4bXSGGk.xlsx>

Kultūros ministro valdymo sričių biudžetinių įstaigų (apskričių bibliotekų) metinio veiklos plano vykdymo ataskaitos forma (2023 m. gruodžio 14 d. įsakymo Nr. ĮV-977 redakcija)

<https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/jhiyrb5fKV0.xlsx>

Kvebeko viešųjų bibliotekų asociacijos duomenų lyginamoji analizė. L'Association des bibliothèques publiques du Québec (2024) Portrait national 2024

des bibliothèques publiques québécoises,

https://biblioqualite.ca/telechargement/portrait_national_biblio-qualite_2024.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaita iki 2024 m. („1 biblioteka metinė“) https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/69eaa560870111e495dc9901227533ee/c8ad3bd3e21e11e4a3f4c9665905a1b3/format/ISO_PDF/

Lietuvos bibliotekų statistikos ataskaita nuo 2024 m. („1 biblioteka metinė“) https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/a118b2a1954011eea70ce7cabd08f150/6df05712a83311ee8172b53a675305ab/format/ISO_PDF/

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. 2023 m. Lietuvos bibliotekų statistika.

<https://www.lnb.lt/naujienos/12255-paskelbta-2023-m-lietuvos-biblioteku-statistika> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Nyderlandų bibliotekų tinklo „Bibliotheeknetwerk“ duomenys

<https://www.bibliotheeknetwerk.nl/dashboard/dashboard-fysieke-collectie> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Oficialiosios statistikos portalas <https://osp.stat.gov.lt/>

Oregon Public Library Statistical Report (2024) <https://libguides.osl.state.or.us/publiclibrarystats> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

LITERATŪROS SĄRAŠAS

2022 m. IFLA ir UNESCO viešųjų bibliotekų manifestas

https://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/Dokumentai/IFLA_UNESCO_2022_LT.pdf

[interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19]

Ažuolyno biblioteka. 2020 metų mokymų gyventojams vertinimo apibendrinimas

<https://azuolynobiblioteka.lt/2020-metu-mokymu-gyventojams-vertinimo-apibendrinimas/>

[interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Beinoriūtė, R. ir Kundrotaitė, G. (2020) Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo viešosiose bibliotekose modelis. programos „Kurk Lietuvai“ projekto „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo kultūros įstaigose modelio kūrimas“ Kultūros ministerijoje dalis,

<https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2020/12/MIR-ugdymo-viesosiose-bibliotekose-modelis.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Biveinis, P. (2019) Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų kultūrinė veikla (2007–2017 m.),

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, https://drive.google.com/file/d/12PZux_BkhN0-4oWAguBRK7Kq_iev3J1e/view [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Biveinis, P. (2020) Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų funkcijų transformacija. Šiandien aktualu, 2(63), 211–247

Copenhagen Economics (2015) The Economic Value of Public Libraries

<https://www.fremtidensbiblioteker.dk/upl/website/pdf-engelsk/SamlefinalopslagUK1.pdf>

[interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Daugintienė, M. (2021) Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos informacijos išteklių fondo organizavimas: fondo turinio ir naudojimo analizė, tyrimo ataskaita.

Dikavičienė, E. (2022). Lietuvos bibliotekų statistika: 2022 metų veiklų kiekybinė analizė. Aktualu Rytoj, 2(22), 91–108. <https://doi.org/10.51740/RT.2.22.4>

Gudavičiūtė A. (2022). Vilniaus regiono viešųjų bibliotekų darbuotojų užsienio kalbų įgūdžiai ir tobulinimosi suaugusiųjų neformaliojo švietimo srityje poreikis. Apklauso analizė.

<https://amb.lt/regionas/data/public/uploads/2022/12/vilniaus-regiono-vb-darbuotoju-apklauso-ataskaita-2022.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-12]

IFLA 2019–2024 m. strategija <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-lt.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19]

IFLA standartai ir gairės <https://www.lnb.lt/informacijos-mokslu-specialistams/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/ifla-standartai-ir-gaires> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Institute of Museum and Library services. PLS Benchmarking Tables <https://www.imls.gov/pls-benchmarking-tables> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Institute of Museum and Library services. Public Libraries Survey. <https://www.imls.gov/researchevaluation/data-collection/public-libraries-survey> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Janavičienė, D., Žiemelis, D. (2021). Bibliotekos veikla darnaus vystymosi kontekste: 2012–2021 m. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos veiklos metinių ataskaitų kokybinė analizė. Aktualu rytoj. Relevant tomorrow. 2021, 1 (20), ISSN 2669-2899

Krančiukaitė J., Zakarauskaitė K. Vyresnio amžiaus asmenų ir asmenų su negalia laisvalaikio ir kultūros užimtumo tyrimas https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2023/04/Apklausos_ataskaita.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Kundrotaitė G., Beinoriūtė R. (2020) Medijų ir informacinio raštingumo tyrimas, <https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2023/04/MIR-esamos-situacijos-analize.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12];

Lietuvos kultūros taryba (2021) 2021 m. regionų kultūros organizacijų apklausa https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2022/10/LKT_2021-m.-Regionu-kulturos-organizaciju-apklausa_2022.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Lietuvos kultūros taryba, LR kultūros ministerija (2022). Tyrimo „Lietuvos kultūros sklaidos užsienyje tikslinių priemonių ir jų poveikio vertinimas“ galutinė ataskaita, <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2022/10/Tyrimo-Lietuvos-kulturos-sklaidos-uzsienyje-tiksliniu-priemoniu-ir-ju-poveikio-vertinimas.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-09-19]

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos bibliotekų informacijos išteklių fondo valdymo koncepcija, užsakovė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, darbo grupės vadovė dr. Daiva Janavičienė, Vilnius, 2019, p. 12–15. LIETUVOS-BIBLIOTEKU-INFORMACIJOS-ISTEKLIU-FONDO-VALDYMO-efektyvumo-tyrimas.pdf (kulturostyrimai.lt [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Manžuch Z., Tautkevičienė G. (2014). Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų strategijų, kokybinių ir kiekybinių veiklos rodiklių tyrimas (LiBiTOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija)

Manžuch, Z., Macevičiūtė, E., Adomavičius, B. (2014) Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų paskirties, funkcijų, paslaugų ir valdymo plėtros galimybių studija (Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija).

Noh, Y. (2020). A study of the evaluation of a library's economic value based on the users' and librarians' perceptions, *The Electronic Library*, Vol. 38 No. 3, pp. 561-596. <https://doi.org/10.1108/EL-01-2020-0008>)

Public Library Association (2022). „Public Library Staff and Diversity Report Results from the 2021 PLA Annual Survey“. https://www.ala.org/sites/default/files/pla/content/data/PLA_Staff_Survey_Report_2022.pdf [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliotheksindex) metodiką, *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje*. T. 1. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015. P. 181–268 <https://www.lituanistika.lt/content/57905> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Tyrimų „Lietuvos regionų viešųjų bibliotekų“ ir „Mokyklų bibliotekų bendradarbiavimo stiprinimas“ apibendrinimas (2019) <https://www.pavb.lt/wp-content/uploads/2019/10/Tyrim%C5%B3-%E2%80%9ELietuvos-regiono-vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3-bibliotek%C5%B3%E2%80%9E-ir-%E2%80%9Emokykl%C5%B3-bibliotek%C5%B3-bendradarbiavimo-stiprinimas%E2%80%9C-apibendrinimas.pdf> [interaktyvus, žiūrėta 2024-11-12]

Varnienė-Janssen, R., & Kuprienė, J. (2021). Strateginė Lietuvos bibliotekų kryptis – susietieji atvirieji duomenys. *Aktualu Rytoj*, 1(19), 14–34. <https://doi.org/10.51740/RT.1.19.2>